

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Diplomová práce

Ideální učitel z pohledu žáků 2. stupně základních škol

Vypracovala: Věra Číperová

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.

České Budějovice, 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Poděkování

Chtěla bych na tomto místě poděkovat Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D. za jeho pomoc, odborné vedení, cenné rady a vstřícnost při psaní této diplomové práce.

Dále mé díky patří celé mé rodině a blízkým, kteří mi vždy pomáhali a podporovali mě po celou dobu mého studia.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala školám, na kterých byl výzkum prováděn.

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na problematiku ideálního učitele a toho, jak jsou učitelé vnímáni svými žáky, jaké jsou rozdíly ve vnímání žáků v kontrastu s teoretickými předpoklady a případně také rozdíly z pohledů chlapců a dívek. Cílem diplomové práce je zjistit, jak si žáci základních škol představují ideálního učitele.

Práce je rozdělena na část teoretickou a na část výzkumnou. Teoretická část se nejprve věnuje tomu, jaké jsou předpoklady pro práci pedagoga a následně sleduje jeho kompetence, které jsou pro jeho práci nezbytné a které by měly být základem toho, aby bylo možné hovořit o učiteli jako o ideálním. Teoretická východiska jsou určena pro následné srovnání se zjištěními uvedenými v praktické části.

Výzkumná část prezentuje výsledky dotazníkového šetření, které bylo provedeno ve dvou vybraných základních školách, konkrétně na jejich druhém stupni. Dotazníkové šetření určuje názory žáků na ideálního učitele a na vlastnosti, které by takový ideální učitel měl zastupovat.

Klíčová slova

ideální učitel, základní škola, druhý stupeň, kompetence učitele, předpoklady pro práci učitele, dotazníkové šetření

Abstract

The diploma thesis is focusing on the topic of the ideal teacher and its viewing by students. The thesis is tracking the differences between pupils' perception and the theory basis; there are also described differences between girls and boys and their perception. The goal of the thesis is finding out how students imagine the ideal teacher.

The thesis is divided into the theoretical and practical part. The theoretical part deals with the requirements for the teacher's job and then there are competences of teachers that are necessary for this job and are the important for reaching the state of the ideal teacher. The theoretical basis is fundamental for the following comparison with outputs of the practical part of the thesis.

The practical part of the thesis presents the data that were gained by the questionnaire that was distributed in two primary schools on their upper level. The questionnaire shows preferences of pupils about the issue of the ideal teacher and his or her characteristics.

Key words

ideal teacher, primary school, upper level, teacher's competences, requirements for the teaching, questionnaire

Obsah

Úvod.....	4
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	6
1. Předpoklady pro práci pedagoga.....	6
2. Osobnostní a profesní kompetence pedagoga.....	12
2.1 Právní způsobilost pedagoga.....	13
2.2 Osobnostní kvality pedagoga.....	13
2.3 Kompetence pedagoga.....	15
2.4 Autorita vyučujícího a jeho osobnost.....	20
2.5 Funkce a role pedagoga.....	25
2.6 Učitelovo pojetí výuky.....	30
2.7 Podoba ideálního učitele.....	35
II. VÝZKUMNÁ ČÁST.....	37
3. Cíle a zaměření výzkumu.....	37
3.1 Sestavování dotazníkového šetření.....	38
3.2 Výzkumné hypotézy.....	39
4. Analýza dotazníkového šetření.....	41
4.1 Zkoumaný vzorek.....	41
4.2 Analýza odpovědí na jednotlivé otázky dotazníkového šetření.....	42
4.3 Zhodnocení hypotéz.....	60
5. Diskuse.....	62
Závěr.....	65
Seznam použitých zdrojů.....	67
Přílohy.....	70
Příloha 1: Dotazník.....	71
Příloha 2: Vzorový vyplněný dotazník.....	74

Úvod

Žáci základních škol se během svého studia setkávají s nejrůznějšími typy učitelů a rozdílnými styly výuky. Kompetence učitele a jejich osobní (osobnostní) rozměr je pro žáky velmi důležitým aspektem, který může ovlivnit jejich motivaci a vytvořit celou řadu pozitivních povzbuzení, ale také diskvalifikací, jež ovlivní jejich celoživotní pohledy na vzdělávání a školu. Na základní škole je pak dítě jednotlivým osobnostem učitelů vystaveno ještě více, protože právě učitel se na základní škole stává druhou autoritou po rodičích, kterou by dítě mělo poslouchat a přizpůsobit se jejím požadavkům. V případě, že se bude učitel projevovat nějakými negativními vlastnostmi (vztek, nezájem, upřednostňování některých studentů na úkor ostatních), budou žáci tímto chováním trpět a budou ho vnímat a nějakým způsobem na něj reagovat. Pedagog si musí uvědomit, že nejen svými odbornými znalostmi působí na své žáky, ale působí na ně také tím, jakým způsobem s dětmi jedná, jak s nimi mluví, jak se před nimi chová. Každá osobnost je komplexní a každá osobnost na ostatní působí různými faktory a je na základě různých faktorů i vnímána.

Osobnost učitele je možné shrnout do několika základních kategorií, je možné z teoretického hlediska sepsat charakteristiky toho, jak by měl ideální učitel vypadat, ale jsou to vždy primárně žáci, kteří určují, že je pro ně daný učitel ideální, či nikoli. Z tohoto důvodu je vhodné ptát se právě žáků samotných na jejich názor a na základě širšího souboru dotazovaných následně určit to, jak by měla vypadat osobnost ideálního učitele přímo očima jeho studentů. Každý student je individualitou, a tak každý může mírně odlišně vnímat to, kdo je ideálním učitelem a jaké vlastnosti by měl mít. Dotazníkové šetření se pak jeví jako vhodnou metodou k tomu, aby byl vytvořen obraz ideálního učitele s takovými vlastnostmi, na kterých se shodne nejvíce respondentů. Diplomová práce se zaměřuje právě na to, jak je ideální učitel vnímán samotnými žáky a jak se toto vnímání slučuje s teorií, která je v oblasti pedagogických kompetencí známá a v rámci diplomové práce je také popsána.

Cílem diplomové práce je zjistit, jak si žáci základních škol představují ideálního učitele. Porovnává se také, jaké existují odlišnosti ve vnímání učitelského ideálu a jak žáci hodnotí v tomto směru školní realitu. Diplomová práce se mimo jiné snaží odpovědět na otázky: Existují mezi ideálem a realitou disproporce? Jakých očekávaných vlastností se dětem u současných učitelů nejvíce nedostává? Pro potřeby naplnění tohoto cíle a zodpovězení uvedených otázek, je diplomová práce rozdělena na část teoretickou a na část praktickou, které jsou dále děleny na jednotlivé kapitoly.

V této diplomové práci je zaměřeno na názory žáků na učitelský „ideál“. Mapuje se, na jakých vlastnostech žáci staví svůj názor na učitele, jaké rysy a vlastnosti vnímají jako pozitivní, které naopak považují za problematické. V první části je zaměřeno na teoretické vysvětlení problematiky, a to ve vazbě na kompetenční modely učitelské profese. Popsány jsou požadované osobnostní a profesní kompetence, práce se soustředí na problematiku pojetí autority učitele (formální a neformální) a bude analyzovat styly výuky. V praktické části je pracováno s dotazníky, které byly poskytnuty žákům ke zpracování a následně byly vyhodnoceny jejich výsledky.

Práce je rozdělena do celkem pěti kapitol, kdy první dvě kapitoly jsou teoretické, následuje krátká kapitola metodická a poté praktická část práce, která je také rozdělena do dvou kapitol. První kapitola teoretické části se zaměřuje na předpoklady pro práci pedagoga, na nichž je ukázáno, že toto povolání vyžaduje nejen odbornost, ale také další aspekty, které jsou pro kvalitní výkon profese nezbytné.

Druhá kapitola diplomové práce se soustředí na samotné kompetence, které jsou s pedagogem spojovány, a to kompetence osobnostní a profesní. Jedná se o základní poznání, které je následně důležité pro praktickou část a zhodnocení dotazníkového šetření, kdy bude možné porovnat teorii s tím, co bude dotazníky zjištěno.

Třetí kapitola je metodikou praktické části a je zde primárně představena metoda dotazníkového šetření, která byla jako základní využita pro získání dat a následně i výstupů diplomové práce. Využívána je metoda dotazníkového šetření a odpovědi jsou pak hodnoceny na základě jejich absolutní i relativní četnosti, částečně s přihlédnutím k tomu, zda je respondentem dívka nebo chlapec a zda mezi nimi mohou vznikat rozdíly. Pro praktickou část jsou v metodice také stanoveny dvě hypotézy.

Stěžejní částí diplomové práce je čtvrtá kapitola, která představuje analýzu dotazníkového šetření. Dotazníkové šetření bylo provedeno ve dvou základních školách v Českých Budějovicích a na základě odpovědí respondentů je zhodnocováno, jak na druhém stupni těchto škol žáci vnímají ideálního učitele, zda si jsou schopni pod tímto pojmem vůbec představit nějaké konkrétní vlastnosti anebo projevy. V závěru kapitoly jsou potvrzeny nebo vyvráceny v metodice uvedené hypotézy. Na základě jednotlivých zjištění je pak vytvořena poslední kapitola, kde je prezentována osobnost ideálního učitele podle preferencí respondentů, a to ve srovnání s teoretickými východiska a dalšími výzkumy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Předpoklady pro práci pedagoga

Aby bylo možné definovat to, jaký by měl být ideální učitel, je vhodné začít tím, co se vlastně v současné době od učitele očekává, respektive co se očekává od výuky, která by měla být dětem zajištěna. První, co je zde tedy definováno, je cíl výuky, jak by tento měl být v současné době chápán. Tento cíl je možné definovat takto: „*Všeobecným cílem výchovy a vzdělávání v současné době je vychovat a vzdělat harmonicky rozvinutého člověka s demokratickým a environmentálním myšlením, estetickým a humánním cítěním, schopného rychle se adaptovat na měnící se podmínky a z toho vyplývající změny jeho profesních a sociálních úloh.*“¹ Již z této definice je patrné, že jsou na učitele kladeny poměrně velké nároky. Výchova jako taková není pouze na nich, samozřejmě je především na rodičích, ale stejně tak není úkolem učitelů samotné vzdělávání. Výchova patří k tomu, že dítě navštěvuje školu. Dochází v rámci výuky tedy k obecnému rozvoji dítěte, nikoli pouze k rozvoji jednosměrnému.

Učitel by pak měl být osobou, která má velmi komplexní znalosti a dovednosti, které zajistí, že bude výše uvedený cíl skutečně naplňován. Jenže v učitelské praxi nejde pouze o to, že budou naplňovány funkce výchovné i pedagogické, důležité je také to, aby byly naplňovány určité funkce lidské. Učitel je osoba, která je v podstatě druhou autoritou v životě dítěte. Tou první jsou rodiče. Význam učitele je dán tím, že kromě víkendů a prázdnin se s ním žáci setkávají v podstatě denně. Je tak důležité, aby se mezi žákem a učitelem vytvořil vztah, který bude dostatečně pozitivní, nebo minimálně kvalitní v tom smyslu, aby skutečně docházelo k naplňování výše uvedeného cíle, a to u každého jednotlivce v rámci skupiny, tedy v rámci třídy.

Vzhledem k tomu, že učitel, jeho osobnost, jeho kompetence a požadavky na jeho odbornost jsou základem a smyslem teoretické části této práce, je vhodné definovat, kdo je to učitel, jak je tato osoba chápána. Jedna z definic toho, kdo je to učitel, může být tato: „*V každé historické době vytyčuje společnost určité představy o tom, jaké charakteristiky by měli mít učitelé, a pedagogové-teoretici tyto představy ztvárňují do souboru požadovaných*

¹ DYTRTOVÁ, Radmila, SANDANUSOVÁ, Anna. *Kapitoly z pedagogické praxe: Textová studijní opora*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2004. ISBN 80-213-1178-9. S. 19.

vlastností učitelů. V současné době se tyto požadavky formulují jako tzv. profesní standardy, ke kterým by měla směřovat příprava učitelů na vysokých školách.²

V současné době tedy může být učitel chápán jako ten, kdo splňuje určité standardy, které jsou s jeho prací spojeny. Tyto standardy, vzhledem k tomu, že v České republice existuje veřejné školství, musejí být stanoveny zákonem, respektive zákon musí stanovit určité základní požadavky na osoby, které mají být pedagogy. Tyto standardy jsou obecně shrnovány v těchto pěti bodech:³

- plná způsobilost k právním úkonům,
- odborná kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává,
- bezúhonnost,
- zdravotní způsobilost,
- znalost českého jazyka.

Jak je patrné, ve většině případů se jedná o standardy, které jsou dány poměrně automaticky, respektive jedná se o takové faktory, které nevycházejí přímo z pedagogické profese, ale jedná se o standardy, které by měly být splňovány i v dalších profesích. Se samotnou učitelskou profesí je pak spojena odborná kvalifikace, které je třeba dosáhnout. V konečném důsledku to tak znamená, že za to, jak budou pedagogové v České republice vypadat, rozhodují vysoké školy, které je vychovávají a které by jim měly předávat takové dovednosti, které jsou dostačující. Je pak otázkou, jestli jsou teoretické znalosti o tom, jak by měl pedagog vypadat dostatečně aplikováno v praxi, ale zároveň je otázkou, zda tyto poznatky jsou v souladu i s tím, jak se na učitele dívají sami žáci a jak oni chápou to, kdo je to ideální učitel. Práce se tedy v tomto směru částečně snaží také o to, zda jsou teoretické poznatky skutečně v souladu s tím, jaká jsou očekávání žáků, kteří primárně mohou určit, jaká jsou jejich očekávání od pedagogů.

Jedna definice toho, kdo je to učitel, tedy může být na základě toho, co je od něj ze zákona očekáváno. Jinou definicí, která je zde prezentována, je definice založená na tom, jaká je funkce učitele. „*Jako učitel se označuje osoba, která se profesionálně zabývá výchovou a vzděláváním žáků různých druhů škol, je k tomu stanoveným způsobem kvalifikována a určitou institucí nebo jednotlivcem pověřena.*“⁴ Jedná se tedy o velmi odpovědné povolání, které má za úkol vychovávat a vzdělávat nové generace mladých lidí, kteří se později zapojí

² PRŮCHA, Jan. *Učitel: Současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-621-7. S. 60.

³ VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-082-4. S. 39.

⁴ VORLÍČEK, Chrudoš. *Úvod do pedagogiky*. Jinočany: H & H, 2000. ISBN 80-86022-79-X. S. 118.

do pracovního života. Vzhledem k veřejnému vzdělávání je pak na státu, aby definoval, jaké jsou potřeby veřejného vzdělávání, a podle toho se pak postupuje dále při vzdělávání na vysokých školách.

Co vysoká škola jednoznačně nemůže ovlivnit, to je osobnost člověka. Ta je do jisté míry daná a jen těžké se mění. Osobnost člověka je jedinečná a její komponenty vytvářejí naprosto unikátní kombinace, což se projevuje na tom, jak se chová učitel, ale i na tom, jak se chovají žáci. Logicky to znamená, že třída nemůže být osobnostně homogenním prostředím, což jednoznačně vede k tomu, že učitel, který je ideální pro většinu třídy, nemusí být skutečně ideálním pro všechny. Prezentovat tento vztah by však měl primárně výzkum v rámci této práce. Základní komponenty osobnosti, které jsou společné pro všechny osobnosti, jsou následující:⁵

- **Aktivita** – jedná se o to, jak se jedinec cítí, jaké jsou jeho zdravotní propozice, jeho unavenost. V případě, že je učitel velmi vitální, bude od žáků očekávat také výraznou aktivitu. V případě, že jsou žáci vitální, živí, budou chtít učitele, který je s nimi schopen držet tempo.
- **Integrace** – to, jak je schopen jedinec fungovat v rámci společnosti, jak je schopen se integrovat. Učitel musí být schopen si vytvořit vztah se svými žáky, ale stejně tak by si měl být žák schopen vytvořit vztah se spolužáky a se svým učitelem. Odmítání autorit je v tomto případě zásadním problémem.
- **Ladění** – jedná se o druhy nálad. Každý jedinec má nálady, které se mění. Učitel, jako profesionál, by měl být schopen eliminovat dopad nálad na výuku. V případě dětí to není možné očekávat, a tak by to měl být opět učitel, kdo je schopen si zařídit takové prostředí ve třídě, kde budou nálady méně
- **Nadání** – učitel, pokud má sám nějaké nadání, měl by se toto snažit rozvíjet a zbytečně se nesnažit vyniknout i v oblastech, kde takové nadání nemá. Stejně by se měl chovat i k žákům a měl by se pokusit o to, aby jejich nadání odhalil a posiloval.
- **Pevnost** – rezistence vůči změnám je velmi často velkým problémem. Když dochází ke změnám, lidé se na ně mnohdy velmi těžko adaptují. Učitel sám si musí změnami projít, ale pokud je třeba tyto změny činit i ve třídě, měl by poznat, jestli je zde prostředí spíše pro postupné změny, anebo pro změnu rychlou, radikální.
- **Přizpůsobivost** – každý jedinec se přizpůsobuje jinak, proto je třeba volit změny tak, aby se nestalo, že se některý žák bude chtít změně vzepřít jen proto, že je to změna

⁵ SMÉKAL, Vladimír. *Psychologie osobnosti*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. S. 295.

příliš zásadní. V žácích by se mělo postupně vyvolávat přesvědčení, že změna je součástí života. Setkají se s ní ještě mnohokrát.

- **Přístupnost dojmům** – učitel ví, jaké prvky u něj vyvolávají agresivní jednání, stejně tak by si tohoto měl všimnout i u dětí a nevyvolávat takové situace, které by k tomu vedly. Pokud už by k určité konfliktní situaci došlo, je třeba pak volit vhodný způsob, jak konflikt urovnat.
- **Řízení** – učitel se musí naučit kontrolovat sám sebe a svoje chování, své já. Tohle by měl vštěpovat i žákům, protože sebekontrola je schopnost, která může člověku ulehčit mnoho situací.
- **Sebejistota** – sebevědomí je jednoznačně aspektem osobnosti, které by se nemělo zbytečně potlačovat, ale na druhou stranu sebevědomí, které se mění na egoismus, kdy učitel chce být středem třídy a dává najevo žákům, že je výrazně nad nimi, není projev, který by byl přínosný.
- **Sentiment** – nedostatek sentimentu může vést k tomu, že si učitel s žáky nevytvoří potřebný vztah, protože bude spíše odtažitý a zůstane nadále pouze autoritou, ale nikoli tím, kdo by byl i přátelskou součástí třídy.

Obecně je možné shrnout, že pokud má být učitel dobrý, je třeba, aby si uvědomil, že zde jsou tyto jednotlivé komponenty, které tvoří nejen osobnost žáků, ale i osobnost jeho. Musí poznat svoje schopnosti a dovednosti a následně i schopnosti a dovednosti svých žáků, aby na ně neměl příliš velké nároky, anebo aby se k nim nechoval jinak, než jejich osobnosti vyžadují. Co nejlepší poznání vlastních žáků vede k větší pravděpodobnosti, že chování a jednání učitele bude žáky chápáno spíše pozitivně.

Vzhledem k tomu, že se po učiteli vyžaduje, aby měl poměrně velkou odpovědnost, vyžaduje se po něm, aby docházelo k naplnění cíle výchovy a vzdělávání, jak byl výše stanoven, očekává se od něj, že bude dostatečně kvalifikovaný. „*Učitel by měl být odborník, který je dobře připraven vnímat a formovat osobnost žáka, vycházet z jeho podstaty, odborník, který bude svým pedagogickým působením rozvíjet schopnosti žáků.*“⁶ Jak je v této citaci uvedeno, pedagog tedy není jen tím, kdo vyučuje, není tím, kdo má specializaci v určitém oboru (například matematika a fyzika), ale jedná se o člověka, který má plnit mnohem více funkcí, než by se mohlo laicky na první pohled zdát. Samo slovo pedagog v sobě ale zahrnuje mnohem více než jen učení.

⁶ DYTROVÁ, Radmila, KRHUTOVÁ, Marie. *Učitel: Příprav na profesi*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2863-6. S. 16.

Ať už je současná situace v českém školství jakákoli, vzhledem k odbornosti, jak byla výše popsána, se očekává, že skutečně bude naplněna. To znamená, že dochází k tzv. profesionalizaci vzdělávání, kdy učitel by měl být skutečně profesionálem, a to po všech stránkách.⁷ Profesionalizaci lze tedy chápat jako trend současného vzdělávání, kdy tato by měla především vést k tomu, že budou kompetence, které by měl pedagog mít (viz následující podkapitola), naplňovány u všech pedagogů a že se nebude jednat pouze o teoretická východiska, která nejsou v praxi využívána.

Z hlediska odbornosti, a tedy vlastně toho, jak má vypadat profesionální pedagog, je česká legislativa poměrně jednoduchá, respektive určuje pouze několik základních prvků, které jednoznačně nejsou samy o sobě dostatečné k tomu, aby byla profesionalizace skutečně provedena. Z teoretického hlediska se jedná o následující tři složky, které tvoří základ pedagogické profese:⁸

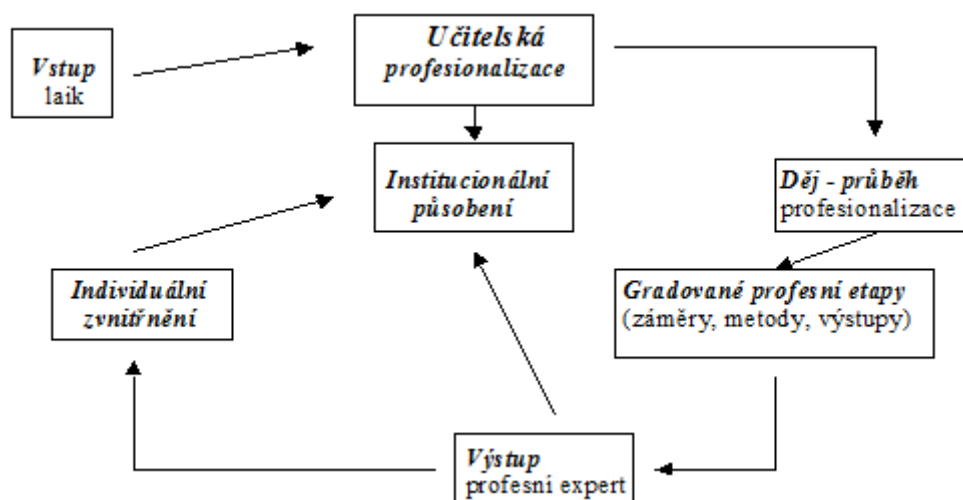
- **Edukace (vyučování)** – je to samotná výuka, která je poskytována žákům ve třídě.
- **Příprava na edukaci** – vyučování musí být předem připraveno, aby mohlo být skutečně efektivní. Pedagog by si měl zajistit pomůcky, materiály, měl by přesně vědět, co bude během jedné vyučovací hodiny dělat, jak konkrétně vědět, jak bude daná hodina probíhat.
- **Sebevzdělávání** – i když z vysoké školy vychází odborník, který má určité vědomosti, jednoznačně to nejsou všechny vědomosti a dovednosti, které by mohl mít. Navíc se mohou vyvíjet i prvky jeho oboru, stejně jako se vyvíjí i metody výuky, apod. S těmi je třeba zůstat v souladu s novými trendy a pokusit se je adaptovat, pokud to má v dané třídě a pro daný obor smysl. Smysl pak především z hlediska efektivnosti výuky.

Profesionalizaci pak rozhodně nelze chápat pouze jako dodržení těchto tří fází, ale jako komplexní řetězec aktivit a událostí, které je třeba naplnit, aby byla výuka daného pedagoga co nejkvalitnější. Na obrázku č. 1 je prezentován řetězec, který by měl zajistit profesionalizaci učitelské profese. Jak je na první pohled patrné, nejedná se o řetězec, kde by bylo možné říct, že po splnění určité fáze je hotovo, ale je třeba neustále těmito fázemi postupovat a neustále se zdokonalovat.

⁷ KOŤA, Jaroslav. Učitel, jeho sebereflexe a společnost. *Pedagogika*, 1994, roč. 44, č. 4, s. 307-309.

⁸ PRŮCHA, Jan. *Učitel: Současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-621-7.

Obrázek 1: Profesionalizace učitele

Zdroj: Svatoš (1997)⁹

Na začátku je tedy laik, který si potřebuje zajistit potřebné vzdělávání. To je zajištěno vysokou školou. Aby bylo možné vyučovat, musí pedagog znát metody, musí vědět, jakých cílů chce dosáhnout a jak jich dosáhnout. To tedy vede k tomu, že odbornost z hlediska zvoleného předmětu je stejně nezbytná jako právě znalost pedagogických metod a přístupů. Pedagogika není jen o přednášení, jedná se o mnohem širší pojem. V případě, že jsou tyto metody poznány, již se dá hovořit o tom, že je pedagog expertem. Jenže to neznamená to, že by měl po skončení vlastního vzdělávání skončit a jen vzdělávat ostatní. Musí dojít k tomu, že sám se bude dál vzdělávat a dojde i k onomu zvnitřnění. V tomhle případě je prezentováno, že zvnitřnění je jaksi další fází, fází nad rámec doposud stanoveného. Takto by ale jednoznačně neměla být chápána. Pedagog si musí uvědomit, že to, co si zvolil, je poslání. Má velkou odpovědnost, kterou se musí snažit naplnit. Pokud zde nebude tato snaha, dojde k tomu, že jeho vyučování nikdy nebudou tak efektivní, jak je vyučování člověka, který se dokázal sžít s tím, jaký je vlastně význam pedagoga. V následující kapitole jsou podrobněji rozebrány očekávání, která má teorie od pedagogů, a kompetence, které by měli pedagogové mít, aby se o nich dalo hovořit jako o ideálních.

⁹ SVATOŠ, Tomáš. Studentské představy, prožívání a hodnocení učitelské profesionalizace. *Pedagogika*, 1997, roč. 47, č. 2, s. 150-162.

2. Osobnostní a profesní kompetence pedagoga

Osobnost učitele je v první řadě velmi komplexní struktura, která se celkově promítá do toho, jak učitel na své žáky působí, jak je ovlivňuje, jaký vliv má na jejich chování, jaký oni k němu mají vztah a případně i k vyučovanému předmětu, apod. Definovat ideálního učitele jedním slovem je tak v podstatě nemožné, stejně jako je velmi komplikované vlastně určit jednoho jediného učitele, který by vyhovoval všem třídám. Jednou z osobnostních charakteristik, které mají velký vliv na to, jak bude učitel působit a také na to, jak bude přijímán, je i skutečnost, jak se dokáže přizpůsobovat skupině jednotlivců. Žáci se mohou lišit, jejich predispozice budou jiné, ale učitel musí být schopný adaptace. Vlastnosti, které jsou tak pro jeho ideálnost nejvhodnější, jsou skutečně poměrně široké, protože se vztahují k tomu, jak bude na žáky působit, jak bude schopen s nimi pracovat, jak bude schopen pracovat sám se sebou, jaké bude mít znalosti ve svém konkrétním oboru, jak bude schopen využívat dostupné pomůcky. Význam je také kladen na to, jak bude schopen přijímat nové techniky a metody v učení, aby bylo možné vyučovat žáky moderním způsobem a akceptovat nové trendy.

V rámci práce je dále často uváděn pojem kompetence, který je vhodné definovat již na začátku této kapitoly. Kompetence je „*jedinečná schopnost člověka úspěšně jednat a dále rozvíjet svůj potenciál na základě integrovaného souboru vlastních zdrojů (schopností, vědomostí, znalostí, dovedností, zkušeností, postojů, hodnot, apod.), a to v konkrétním kontextu různých úkolů, činností a životních situací, spojenou s možností a ochotou rozhodovat a nést za svá rozhodnutí odpovědnost.*“¹⁰ Kompetence má tak specifickou podobu a jedná se o pojem, který může být nazírán mírně odlišně pro specifická odvětví. Vzhledem k tomu, že diplomová práce se konkrétně zaměřuje na činnost pedagogů, jsou kompetence v souvislosti s pedagogickou profesí podrobněji definovány v podkapitole 2.3 této diplomové práce.

I když jsou charakteristiky prezentovány jako poměrně rozsáhlá oblast, je možné je systematizovat a vytvořit určitou typologii základních vlastností, které by měl pedagog mít, v případě, že se onomu ideálu chce alespoň přiblížit. Tyto kvality jsou definovány v následující podkapitole, přičemž další kapitoly pak obecně popisují charakterové a další vlastnosti, kterými by se měl pedagog projevat.

¹⁰ VETEŠKA, Jaroslav a Michaela TURECKIOVÁ. *Kompetence ve vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1770-8. S. 27.

2.1 Právní způsobilost pedagoga

Pedagog musí splňovat určité specifické vlastnosti, které jsou spojeny s jeho osobností, s jeho vlastnostmi a s tím, jaký by měl mít přístup k výuce, k žákům a k samotné své specializaci. Vzhledem k tomu, že je práce pedagoga velmi odpovědná ve smyslu, že má vliv na výchovu a vzdělávání populace, a tak je nezbytné, aby byly splněny nejen teoretické předpoklady toho, jak by měl učitel svou práci vykonávat, ale v první řadě je třeba splnit předpoklady, které jsou dány legislativou České republiky. V zákoně č. 563/2004 Sb. jsou uvedeny následující požadavky na práci učitele:¹¹

- je plně způsobilý k právním úkonům,
- má odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává,
- je bezúhonný,
- je zdravotně způsobilý,
- prokázal znalost českého jazyka, není-li dále stanoveno jinak.

V případě, že je splněna právní způsobilost pedagoga podle zákona, je možné, aby se osoba stala pedagogem. Podrobněji je pak ještě upravována problematika kvalifikace pedagoga, a to podle tohoto zákona.

2.2 Osobnostní kvality pedagoga

Osobnostní kvality pedagoga vycházejí nejen z toho, co je jeho niternou součástí, i když právě to, jaká osobnost pedagog je, se musí promítnout do toho, jak jako pedagog působí. Jestliže bude osoba v soukromí spíše agresivní, tato agresivita se nejspíš projeví určitým způsobem i během vyučování. Stejně tak se projeví i pasivita jedince, přílišná aktivita, apod. Z tohoto pohledu je pak vhodné definovat základní kvality pedagoga, které jsou shrnuty do následujících kategorií. Jedná se o kategorie, které shrnují to, jaké predispozice by měl mít jedinec z hlediska osobnostního, ale také predispozice z hlediska odborného a dovednostního pro potřeby zastávání povolání pedagoga. Kategorie jsou následující:¹²

¹¹ Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, § 3 odst. 1.

¹² JÚVA, Vladimír, a kol. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-95-8.

- **Kvality morální** – pedagog není pouze učitelem, který má obeznámit žáky se studovanou látkou, má jim přednést daný předmět, ale zároveň je jejich vychovatelem, protože jim vštěpuje určité hodnoty, má jim předat určitý řád, který mají dodržovat. V případě, že by učitel sám byl nemorální a neuznával hodnoty, které jsou obecně společností přijímány, jednoznačně by mělo jeho působení negativní vliv na žáky, kteří by přejímali nevhodné pohledy na určité otázky. Nemorální učitel by tak mohl narušit vývoj dítěte, je proto potřeba, aby učitel splňoval určité psychologické a osobnostní predispozice.
- **Kvality odborné** – jedná se o jinou kategorii, která souvisí s tím, že na učitele jsou kladeny určité nároky. Pokud má být jedinec učitelem, potřebuje k tomu určitý stupeň vzdělání, respektive i vzdělání v oboru, který souvisí se samotnou pedagogikou, ale k tomu dále v dalším bodu. Pedagog, který sám nestudoval obor, který vyučuje, nebo se mu prakticky nevěnoval, nemůže být pro žáky přínosem. Je tak naprosto nezbytné zajistit, aby pedagogy byly pouze osoby, které mají potřebné vzdělání a tedy minimálně zákonem stanovenou odbornost. I z vysoké školy mohou pedagogové vycházet každý jinak vzdělaný z hlediska odbornosti, ale je zde určitá záruka toho, že zvládli základní prvky toho, co je potřeba vzdělávání v daném předmětu a mají potřebné dovednosti.
- **Kvality pedagogické** – pedagogika je poměrně komplexní věda a existují různé přístupy k tomu, jak výuku vést, neustále se rozvíjejí různé možnosti z hlediska technologické, ale i z hlediska toho, jak k výuce přistoupit, jaké nástroje bude využívat, jak moc interaktivní vyučování bude, apod. Také v tomto případě jsou naprosto nezbytné dovednosti, které musí jedinec získat ještě před tím, než se stane pedagogem a bude mít možnost své schopnosti předvést a následně se pokusit i o to být skutečně kvalitním pedagogem. Odbornost ve zvolené specializaci je nezbytná, ale pokud pedagog nebude mít dostatečné vědomosti o tom, jak své znalosti žákům předat, ani skutečný expert nemusí být kvalitním pedagogem. Tím se na pedagogy kladou poměrně vysoké nároky v několika oblastech.
- **Komunikativní a rétorické dovednosti** – stále platí, že učitel je ten, kdo před žáky předstupuje a nějakým způsobem se jim snaží znalosti předat a také je vychovávat. Učitel může mít dobré znalosti v oboru, může přesně vědět, jaké nástroje pro výuku využít, ale v případě, že bude mít strach z vystupování před větší skupinou lidí, není možné, aby se stal učitelem, který se bude moct svým žákům skutečně kvalitně věnovat. Učitel musí mít rétorické schopnosti, musí vědět, jak mluvit, jakým tempem

a jaká slova používat. Stejně tak jsou ale nezbytné schopnosti komunikativní, kdy si učitel musí ke svým žákům najít cestu, snažit se s nimi komunikovat tak, aby se nebáli svěřit s tím, že mají v něčem určité problémy, že jim látka nejde, protože tohle nechápou, apod. Učitel, který dá žákům jasně najevo, že nemá zájem se s nimi bavit mimo vyučovací hodiny, ztrácí na vztahu se žáky, protože ti k němu nikdy nebudou dostatečně otevření.

- **Organizátorské dovednosti** – především pak vzhledem k tomu, jak se v současnosti vyvíjí technologie, je možné organizační schopnosti chápat jako zásadní, například v oblasti e-learningu jsou tyto mnohdy na prvním místě. Jenže ani v klasické výuce v rámci třídy nemůže být pochyb o tom, že organizační schopnosti jsou důležité. Pedagog má na starost větší skupinu dětí a je potřeba udržet ve třídě pořádek, takový stav, kdy bude možné vyučovat. Stejně tak je ale třeba hodiny vést natolik zajímavě a poučně, aby jejich smysl byl naplněn.

Na základě výše uvedeného je tak v podstatě možné shrnout, že kvalitní pedagog musí být vyrovnaná osobnost, která je dobrým manažerem, má dostatečné znalosti o předmětu, který vyučuje, má morální zásady, které jsou společností přijímány a je schopen je předávat dál, je schopen se svými žáky komunikovat efektivně a přátelsky a nakonec má také vědomosti o tom, jak výuku ve třídě vést a jak tuto přizpůsobit potřebám dané třídy, ale i potřebám jednotlivců, protože je vysoce pravděpodobné, že každé dítě bude chápat látku jinak rychle, bude se s ní různě sžívat. Na první pohled je patrné, že na pedagoga jsou kladeny velké nároky, které souvisí s tím, že on sám má velkou odpovědnost. Pedagog je tím, kdo ovlivňuje děti, má vliv na jejich výchovu, na jejich osobnost, ale také na jejich budoucnost. Pokud bude učitel skutečně kvalitní a vzdělaný ve svém oboru, zároveň bude schopen své znalosti vhodně předávat, může být impulzem, pro který se některé z dětí rozhodne, že právě tento obor je tím, kterým se chce dále zabývat, protože zjistil, že se jedná o zajímavé odvětví, ve kterém je dobrý a které je potenciálně smysluplné i z hlediska finančního. Pedagog má tak poměrně silné postavení a je proto potřeba, aby si uvědomil své kompetence, které jsou pro výkon profese nezbytné.

2.3 Kompetence pedagoga

Aby bylo možné vůbec mluvit o kompetencích učitele a o tom, jaké kompetence by měl splňovat. Je vhodné nejprve definovat, co to vlastně kompetence jsou. Obecná definice

kompetencí, která se vztahuje na všechny pracovníky bez ohledu na profesi, je následující: „Kompetence jsou způsobilost, soubor znalostí, dovedností, zkušeností, postojů, hodnot a vlastností, jinak řečeno soubor určitých předpokladů k vykonávání určité činnosti. Kompetence se vždy vztahuje k nějaké činnosti, a proto se projevuje v chování.“¹³ Další autor tedy spojuje kompetence s určitými předpoklady, které jsou pro danou práci nezbytné. Každá profese má pak svá specifika, s nimiž je nutné se adekvátně vyrovnat a splnit je pro co nejkvalitnější zajištění úkolů, které jsou s prací spojené.

Při zaměření přímo na profesi učitelkou je možné definovat kompetence na základě následující citace, která je převzata z Pedagogického slovníku, jenž kompetence určuje jako: „Komplexní soubor určitých dispozic a dovedností učitele, které jsou složeny z dílčích či speciálních kompetencí. Jde o schopnosti, způsobilosti potřebné k úspěšnému vykonávání profese.“¹⁴ Zde je možné vycházet z předchozí kapitoly a je možné vysledovat, jaké kompetence jsou nezbytné. Pedagog má své určité vlastnosti, znalosti a dovednosti, a je pak potřeba je konfrontovat s těmi kompetencemi, které by skutečně měl mít. Až podle toho je pak možné poznat, zda je pedagog dostatečně způsobilý k tomu, aby byl pedagogem kvalitním, pokud ne pro určitou třídu přímo tím ideálním, ač jak bylo řečeno, být ideálním pedagogem je skutečně velmi komplexní problematikou, pro kterou je nutné splnit velké množství předpokladů. Jestliže ale bude učitel naplňovat kompetence, je možné, aby skutečně došlo k tomu, že se bude ideálu přibližovat.

Kategorizace, která byla prezentována v předchozí kapitole, není jediná, jsou zde i další, které se věnují tomu, jak by měl učitel vypadat, jaké vlastnosti by měl splňovat. Jednou z podobných kategorizací, které se věnují kompetencím pedagoga, je následující, která byla prezentována v encyklopedii The International Encyclopedia of Education z roku 1994, ale následně byla přijata i jinými autory pro teoretické potřeby určení kompetencí pedagogů. Tato systematizace vytváří skupinu kompetencí, které vycházejí ze znalostí, jež by měl pedagog obsáhnout. Je zde patrné, že se jedná o typologizaci, která má shodné prvky s kategorizací předchozí:¹⁵

- **Didaktické znalosti obsahu** – bez toho, aby měl pedagog znalosti obsahu, nemůže vyučovat. Až v případě, pokud si osvojil dostatečnou úroveň, je možné, aby se stal

¹³ HRONÍK, František. *Hodnocení pracovníků*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1458-2. S. 29.

¹⁴ PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9. S. 110.

¹⁵ VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-082-4. S. 88-89.

pedagogem, který má co učit. Jedná se o znalosti, které souvisejí a jsou kvalitami odbornými.

- **Znalosti o žácích a učení** – nejedná se pouze o znalosti didaktické, ale především o pedagogické obecně. Pedagog musí najít a vnímat souvislost mezi žáky a učním a snažit se jim předávat znalosti takovým způsobem, aby to pro ně mělo smysl a aby ke vzdělávání skutečně docházelo. Nejde tedy jen učit, ale jde o to poznat, jak učit a proč zrovna učit tímhle způsobem. Někteří žáci vyžadují jiný přístup než jiní a tomu je třeba se přizpůsobit, ale opět volit takovou variantu, která nebude na úkor většinové skupiny ve třídě.
- **Znalosti obecné didaktiky** – souvisí s pedagogickými kvalitami z předchozí podkapitoly, kdy pedagog musí mít znalosti o tom, jak učit, jaké nástroje pro výuku může použít a jakého výsledku pravděpodobně použitím dané metody dosáhne. Ne všechny metody jsou vhodné pro daný předmět anebo pro specifickou látku. Je proto třeba vědět, jaký vybrat, aby výsledkem výuky byl co nejlepší a co nejpřínosnější. Pokud pedagog nezná všechny didaktické možnosti, omezuje sebe a především své žáky.
- **Znalosti kurikula** – pedagog, vzhledem k tomu, že je výuka do jisté míry standardizovaná, musí být obeznámen s tím, jak výuka v zemi a v jejím konkrétním školství funguje, jakých cílů musí pedagog i student dosáhnout a na co je potřeba studenta připravit. Není tedy možné, aby pedagog vedl výuku pouze podle svého uvážení, musí se přizpůsobit osnovám a systému, jak je nastaven. Pokud je systém nastaven tak, aby žák dosahoval určitých zámečků, měl by pedagog toto akceptovat a žáky vést k tomu, aby zámeček dosahovali. Pokud se blíží zásadní zkouška, musí je na ni připravit, apod.
- **Znalosti kontextu** – pedagog může vyučovat a v podstatě ani nemusí vědět, jak dané téma zapadá do praxe, jak je možné jej skutečně využít. Jenže zde se vytváří problém, že sám není schopen předat svým žákům takové dovednosti, aby oni sami byli schopni znalosti v praxi použít. Pedagog by měl znát souvislosti, měl by mít obecný rozhled a tento by měl žákům předávat, případně se snažit o to, aby oni sami byli schopni hledat souvislosti mezi tím, co se naučili v jednotlivých předmětech, ale případně i mezi tím, co se sami dověděli mimo školu. Bez kontextu se některé vědomosti mohou jevit v podstatě jako bezcenné.
- **Znalosti sebe sama** – bod, který je uveden sice až na konec, ale rozhodně se nejedná o znalost, která by měla být chápána jako méněcenná vůči ostatním uvedeným.

Pedagog musí znát svou osobnost, musí vědět, jak reaguje na různé impulsy, musí znát své limity, aby se nepřetěžoval a aby případně nepřetěžoval i svoje studenty. Tím, že sám sebe nepozná, že si bude myslet, že jeho znalosti a dovednosti jsou lepší, než jaké jsou ve skutečnosti, bude ubližovat nejen sobě, ale případně i žákům, kteří jsou mu svěřeni, protože je například bude učit něco, kde si sám není dostatečně jistý, anebo jim bude předávat vědomosti nevhodnou cestou.

Kompetence je tak možné chápat různým způsobem, kdy v případě těchto kompetencí bylo například důležitě zmíněno i to, že je nezbytné znát kurikulum. Předchozí vlastnosti kurikulum nezmiňovali, ale jeho vymezení je poměrně zásadní, protože má vliv na to, jak bude výuka probíhat i na to, jak bude žák úspěšný. V případě, že je v zemi jasně stanoveno, jaký je vzdělávací program, co je potřeba splnit, je prostě nutné to mít na paměti a jednat podle toho. Výuka jen podle toho, co učitel sám považuje za nejlepší, rozhodně nemusí být tak přínosná, jak si pedagog myslí, protože nemusí být nakonec vůbec uznatelná. V současné době je nastaven systém, jenž je potřeba akceptovat. Ideální učitel se tak do jisté míry pozná i podle toho, jak moc kvalitně se tomuto systému přizpůsobí, respektive jak moc je schopen vést kvalitní výuku i přesto, že jsou zde určitá omezení, která musí přijmout a případně je využít nikoli jako slabiny, ale jako silné stránky.

V teorii je možné nalézt různé přístupy k tomu, jak je možné na kompetence nahlížet. Jedním z těchto přístupů je i přístup celostní, který se snaží brát profesi pedagoga jako komplexní veličinu. Na základě celostního přístupu k profesi učitele bylo formulováno celkem sedm základních kompetencí, kterými by měl každý učitel všeobecně vzdělávacích předmětů na 2. stupni ZŠ a na SŠ disponovat. Jedná se o následujících sedm kompetencí, které mají opět společné a shodné znaky s kompetencemi, které byly doposud v práci definovány:¹⁶

- **Kompetence předmětová/oborová** – znalosti, které si pedagog osvojil v rámci svého oboru. Měl by splňovat dostatečný rozsah i hloubku znalostí ve svém oboru, aby tento mohl efektně vyučovat.
- **Kompetence didaktická a psychodidaktická** – primárně jde o to ovládat jednotlivé nástroje a metody výuky, ale je potřeba je propojit s tím, jaká je třída, jací jsou žáci, jaké jsou jejich potřeby. V podstatě to znamená, že by měl být pedagog schopen

¹⁶ DYTROVÁ, Radmila, KRHUTOVÁ, Marie. *Učitel: Příprav na profesi*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2863-6.

poznat, kdy využít jako metodu při konkrétním typu výuky v konkrétní skupině studentů.

- **Kompetence pedagogická** – kompetence, které jsou spojené celkově s výchovou a vzděláváním v podmínkách daného školství. Do této kategorie je pak možné zařadit i znalost kurikula, tedy kompetence ve vztahu k právnímu systému a vzdělávací soustavě.
- **Kompetence diagnostická a intervenční** – jedná se o kompetence, které jsou spojeny s metodami výuky, ale zároveň s individuálním přístupem k jednotlivým žákům. Někteří žáci jsou přirozeně nadaní a předmět jim jde snáze, proto je potřeba je v něm podporovat a případně mu zadávat trochu jiné úkoly. Na druhou stranu jsou zde žáci, kteří mají se stejnou látkou větší problémy, a tak je třeba se zaměřit i na ně, případně jim věnovat více času, snažit se je motivovat, ač jejich výsledky nejsou nejlepší, apod. cílem není některé žáky upřednostňovat a jiné naopak upozadřovat, ale především dát každému šanci.
- **Kompetence sociální, psychosociální a komunikativní** – prostředí ve třídě je komplikované. Je zde poměrně různorodé velké množství žáků a je potřeba ve třídě udržet pořádek, ale zároveň vytvářet takové podmínky, aby jednotliví žáci měli zájem a touhu aktivně i pasivně pracovat. Pedagog by měl podporovat socializaci, přátelské vztahy mezi žáky a následně i řešení problémů, které mohou ve vztazích vznikat a které narušují fungování kolektivu.
- **Kompetence manažerská a normativní** – patří sem hodnoty, které by si měl pedagog osvojit na základě studia, ale i hodnoty, které jsou spojené s morálkou. Na základě tohoto svého přesvědčení a na základě legislativy by pak měla probíhat výuka a měly by být nastaveny určité mantinely, s nimiž jsou žáci obeznámeni a ví, že za ně nesmí jít. Manažerské schopnosti jsou pak spojeny primárně s tím, že učitel musí fungovat jako organizátor třídy a jejího fungování, stejně jako organizátor výuky a přípravy na ní. V případě přípravy se pak jedná o přípravu vlastní (shánění materiálů, studování nových poznatků ohledně probíraného tématu, apod.), ale i přípravu, která je vyžadována po žácích (domácí úkoly, společné projekty časově přesahující rámec vyučovací hodiny, apod.).
- **Kompetence profesně a osobnostně kultivující** – pedagog by měl být osobností, která není nutně zaměřena pouze na jedno téma, ale měl by mít potřebný rozhled, aby bylo zřejmé, že dokáže prezentovanou látku podat takovým způsobem, že je skutečně důležitá. Zároveň se ale jedná o hodnoty, které jsou spojené se sebereflexí a s tím, že

učitel dokáže hodnotit sám sebe a je schopen určit, kde udělal chyby a případně tyto také napravit. Pedagog, který není schopný hodnotit sám sebe a chyby si přiznat, může tyto nevhodně dávat za vinu žákům.

Splnit jednotlivé kompetence není jednoduchý úkol a je potřeba je plnit nikoli pouze u jedné třídy, ale dlouhodobě na všech místech, kde daný pedagog vyučuje. To samo o sobě činí profesi pedagoga poměrně náročnou a je zřejmé, že ne každý, kdo chce být pedagogem, bude schopen všechny kompetence naplnit. Jsou zde další faktory, které mohou mít na pedagoga negativní vliv. Mít kompetence je jedna věc, ale je nutné si uvědomit, že v případě, že pedagog například má zdravotní problémy, rodinné problémy, má pocit, že jeho práce nemá smysl, tohle jsou faktory, které ovlivňují to, zda je nebo není ideálním pedagogem, a to i přesto, že má všechny dostatečné kompetence k tomu, aby na základě tohoto kritéria za ideálního pedagoga považován být mohl.

2.4 Autorita vyučujícího a jeho osobnost

Ideální učitel může být ten, kdo se snaží o to, aby se svými žáky vycházel přátelsky, ale stejně tak to může být učitel, který má autoritativnější přístup, ale žáci si ho cení jako člověka, který je schopen látku podat a zároveň se jim věnuje, i když k nim nemá přímo rovnocenný vztah. Někteří žáci pak naopak nemusejí mít rádi, když s nimi pedagog jedná jako se sobě rovnými. I tohle jsou aspekty, kterých by si měl pedagog všimnout a podle nich upravit svou výuku. Specifická pak může být skutečnost, že jeden přístup může v jedné třídě fungovat, ale ve druhé nikoli, a to i na jedné škole. Učitel musí být tím, kdo rozpozná jiné podmínky a podle nich volí svůj přístup k žákům a také nástroje, které používá pro výuku.

Na autoritu je možné nahlížet různými způsoby a podle toho je možné vytvořit kategorizaci toho, jak autoritu chápat a jakou autoritu vysledovat u učitele. Nejde o to, že by – v souvislosti s následujícím seznamem – mohl mít pedagog pouze jednu autoritu, ale může jich mít víc. Je to dáno tím, že jeho postavení je specifické. Je učitelem, vychovatelem, ale zároveň zástupcem oficiální instituce a zároveň vystupuje jako osoba, na kterou se soustředí pozornost žáků, kteří jsou ve třídě. Autoritu je pak možné chápat jako vztah osoby k osobě druhé.

Autorita je propojena s kompetencemi, jak ukazuje následující citace: „*Autorita učitele je proměnnou, která závisí na celé řadě okolností. Jednou z podstatných oblastí je*

schopnost uplatnit ve své profesní roli komplex širokých znalostí a dovedností, které lze vystihnout pod pojmem kompetence.“¹⁷ Kompetence jsou tedy oblastí, které mohou ovlivňovat autoritu. V případě, že má pedagog dostatečně znalosti a dovednosti a tyto umí používat, je zde předpoklad k tomu, aby na základě plnění svých kompetencí získával mezi žáky potřebnou autoritu, která není dána jen jako přirozená.

Z pozice učitele by však měla existovat určitá autorita přirozená, protože on obecně vystupuje ve skupině, kterou vede. On by měl být tím, kdo je ve třídě hlavní osobou, na níž se soustředí pozornost. Přesto například Tureckiová uvádí, že autorita rozhodně není dána všem pedagogům a že se spíše jedná o jednotlivce, které si jejich žáci pamatují jako autoritativní, nikoli o celý učitelský sbor.¹⁸ Autorita tak jednoznačně není aspektem každého pedagoga a ne každý pedagog ji skutečně má přirozenou a je schopen ji získat. Autorita – nejen – ve třídě pak může mít následující podoby:¹⁹

- **Autorita skutečná** – jedná se o autoritu, která se projevuje. Nemusí se jednat o autoritu přirozenou, ale i vytvořenou, autoritu, která je dána skupinou, kdy žáci jsou vstřícní k tomu, aby poslouchali to, co po nich pedagog chce, a následně vykonávaly jednotlivé úkoly svědomitě.
- **Autorita zdánlivá** – i když se na první pohled jeví, že má pedagog potřebnou autoritu, je tomu tak jen v případě, kdy nedojde k nějaké krizové situaci. V takové chvíli se projevuje skutečný vztah žáků k učiteli. Žáci spíše neposlouchají, i když normálně se jevíli jako spolupracující, ignorují některé příkazy, apod. Konflikt mezi žákem a učitelem může být spouštěčem, který vede k podobnému odhalení zdánlivosti dosavadní autority. Projevuje se pak neochota ke spolupráci, například z toho důvodu, že žáci mají pocit, že pedagog vybral cestu, která pro ně není dostatečně vhodná. To se může stát v případě, kdy se u učitele projeví určité nedostatky v jím vyučovaném oboru.
- **Autorita přirozená** – je automatická. Učitel vejde do místnosti a žáci z něj určitou autoritu cítí. Je to pro ně osoba, která vede vyučování, osoba, ke které mohou do jisté míry vzhlížet. Přirozená autorita může vycházet například i z fyzických proporcí, ale není nezbytně nutná. Přirozená autorita může být dočasná, kdy pokud děti učitele

¹⁷ PROCHÁZKA, Miroslav a Petra BINDEROVÁ. Autorita učitele v kontextu utváření jeho kompetencí. In VALIŠOVÁ, Alena. *Autorita a proměny jejího pojetí v edukačním prostředí*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011, 337 s. ISBN 978-80-246-1939-2. S. 181-193.

¹⁸ TURECKIOVÁ, Michaela. Fenomén autority v kontextu celoživotního učení. In VALIŠOVÁ, Alena. *Autorita v edukační a sociální práci*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012, 411 s. ISBN 978-80-7395-507-6. S. 187-197.

¹⁹ VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-082-4. S. 39.

poznají, mohou zjistit, že autoritativně vypadal pouze na první dojem, ale přesto zde bude určitá forma nadále existovat. Pokud učitel určitou autoritu nevzbuzuje, jedná se o velmi negativní projev, který se může ve třídě projevit a pedagog může mít velké problémy s poslušností svých žáků.

- **Autorita získaná** – tím, že pedagog ve třídě působí určitou delší dobu, žáci si oněm mohou udělat jiný obraz než zpočátku. Je to dáno tím, že ho více poznávají, tím, že o něm zjišťují více. Tím si může vydobýt autoritu, například na základě toho, že je přísný a spravedlivý, anebo ji naopak ztratí, protože je slabý a změkčilý. To, jak k žákům přistupuje, je jeden ze základních aspektů. Získaná autorita může podpořit autoritu formální, anebo naopak si pedagog může autoritu zajistit, pokud ji z počátku neměl.
- **Autorita formální** – formální autorita je dána tím, že učitel má určité postavení, je automaticky nad žáky, je zástupcem vzdělávací instituce a je tím, kdo má ve třídě specifické postavení ve srovnání s ostatními ve třídě, tedy se žáky. Tato autorita je tedy dána tím, že se jedná o pedagoga, který má určitou kvalifikaci pro výkon svého povolání a jeho profese je formalizována i aspektem vzdělávání a výchovy svěřených žáků.
- **Autorita neformální** – není dána tím, že se jedná o učitele, tedy osobu, která má jasně formalizovanou profesí a cíle, kterých by měla dosáhnout, stejně jako je určeno její postavení, ale je dána tím, jak moc velkým odborníkem učitel ve svém oboru je. Pokud bude na první pohled zřejmé, že se jedná o člověka, který rozumí tomu, co vykládá, zná kontext a je schopen žákům vysvětlit jednotlivé souvislosti. Tyhle dovednosti z něj činí pedagoga velmi odborného, který si dokáže ostatní získat právě tím, že jak je schopný.

Jednotlivé druhy autority spolu mohou jít společně a mohou tak navyšovat celkovou autoritu pedagoga, ale stejně tak mohou jít i proti sobě. Autorita formální, která je dána tím, že je člověk učitel, může na jednu stranu oslabovat autoritu přirozenou, protože žáci prostě berou člověka jako učitele a tím je pro ně specifickou kategorií. Pokud je v žácích obecně živeno přesvědčení, že učitel je nepřítel, nemusejí mu přiznat jeho skutečnou autoritu, protože se mu jednoduše staví na odpor. Je pak velmi důležité, jak se učitel projevuje, stejně jako jsou důležité podmínky na dané škole v tom smyslu, jaký je zde celkově přístup k žákům, jací žáci školu navštěvují a jaké jsou vztahy mezi pedagogy a žáky. Pokud si učitel buduje autoritu a získává ji, je to pro jeho třídu poměrně zásadní aspekt, protože lze předpokládat, že na

základě této autority bude mnohem jednodušší, aby žáci akceptovali různé metody výuky, aby se adaptovali na různé změny a aby plnily své povinnosti nejen proto, že musejí, ale proto, že nechtějí svého učitele zklamat. Takový přístup žáků by ukazoval na to, že je učitel skutečně osobností, vybudoval si svou autoritu a žáci jej jako autoritu přijímají. V případě nedostatku autority mohou hodiny vypadat velmi nekoordinovaně, žáci neposlouchají, odmítají spolupracovat, a to i přesto, že látka je vykládána zajímavým způsobem a prospěšně. Nedostatek autority tak může způsobovat, že i učitel, který má dostatečné kompetence v jiných oblastech, nedokáže zajistit potřebné prostředí, které by bylo skutečně vhodné pro výuku. Jednotlivé kompetence pak dostávají nový rozměr a je potřeba začlenit přímý osobnostní vliv na jednotlivé žáky a na vztahy s nimi. Tohle má pak spojitost i s tím, jak pedagog vede svou výuku.

Na základě toho, jak je pedagog autoritativní a jaká je forma této autority, je možné rozeznávat různé typy stylu výchovy a výuky. Jedná se o přístupy, které jsou dány vytvářejícími se vztahy mezi dospělým člověkem a dětmi. Podle tohoto je možné rozeznávat celkem tři typy přístupů, které mohou být ve třídě aplikovány, každý s sebou přináší určitá specifika, která mohou, ale také nemusejí studentům vyhovovat. Jednotlivé styly jsou následující:²⁰

- **Autokratický styl výchovy (dominantní, autoritativní)** – jedná se o způsob, který je poměrně problematický, protože je velmi přísný, jsou zde přítomny případně i tresty. Učitel má autoritu formální, ale také pravděpodobně zdánlivou, protože jeho autorita je vynucená. Žáci zde nemají prostor, aby uplatnili svoji jedinečnost, není každému z nich věnován potřebný prostor a jejich přání nejsou vyslyšena. Žáci mají velmi málo prostoru v tom ohledu, že nemohou činit vlastní rozhodnutí, musejí se přizpůsobit. Toto může být velmi demotivující a negativně to ovlivní výuku v celé třídě a výchovu dětí. Žák si na základě tohoto přístupu může vyvinout negativní až agresivní vztah k autoritám.
- **Liberální styl** – tento styl vychází z takové autority, která je zdánlivá a případně poměrně nízká, ale stejně tak může liberální styl fungovat na základě skutečné autority. Jeho projev může být pozitivní i negativní. V případě negativnějšího projevu liberálního přístupu, kdy se jedná o přístup volný, dochází k tomu, že na žáky nejsou kladeny potřebné nároky, jejich výchova je volná a oni mohou začít porušovat pravidla. Neosvojují si morální hodnoty, což následně vede k tomu, že se negativní projevy výchovy prezentují i v mimoškolním životě žáka. Žáci vykazují v liberálním

²⁰ ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.

stylu výuky nižší výkon, objevuje se u nich nepozornost, menší schopnost se soustředit.

- **Demokratický styl (integrační, kooperativní)** – většinou považován za nejvhodnější styl, protože obsahuje správnou kombinaci autoritativního přístupu s určitou volností, kdy jsou v podstatě odstraňovány nedostatky předchozích dvou stylů, aby byly posíleny jejich klady. Učitel není tak autokratický, ale podněcuje žáky k jejich vlastní, samostatné činnosti, kdy má zájem na tom, aby sami byli iniciativní, motivuje je. Práce v týmu je zde přirozená, podporuje se tím kooperace a také soutěživost, stejně jako schopnost plnit úkoly.

Pedagog by měl získat autoritu skutečnou, ale tu nevyužívat ve svůj prospěch, ale ve prospěch studentů, celé třídy a jejich výuky a výchovy. Měl by zvolit takový styl, kde bude jeho autorita růst, ale nebude dána tím, že bude autokratický, že všechno, co učitel řekne, je to jediné, co musejí žáci udělat. Ideální učitel se musí naučit, že žák je také součástí třídy, nikoli podřízeným. To by mělo vést k tomu, že zde bude možnost obousměrné komunikace mezi pedagogem a žákem, nikoli pouze komunikace jednosměrná.

Autorita není formou moci učitele, kterou by měl využívat k tomu, aby jasně definoval, že on je tím, kdo je ve třídě důležitý, ale k tomu, aby si udržel ve třídě pořádek a vytvořil takové klima, které bude přínosné z hlediska vytváření vztahů i z hlediska vhodného vývoje dětí a jejich výchovy a vzdělávání. Z tohoto důvodu by nikdy nemělo docházet k manipulacím, jež se mohou u některých učitelů objevit jako formy chování a vynucování vlastní vůle. Manipulace jsou:²¹

- **Manipulace autoritou** – učitel využívá své autority k tomu, aby vydával příkazy, které by měl žák poslechnout, pokud si nechce u nadřazené osoby udělat problémy, které by mohly mít následky.
- **Manipulace slabostí** – v takovém případě je učitel agresivně pasivní, kdy je na něm patrné, že má určité slabosti, jimiž manipuluje se svými studenty. Tento typ manipulace je typičtější právě pro žáky.
- **Manipulace intelektem** – učitel se snaží své žáky oslnit svou inteligencí a v podstatě z nich dělá hlupáky, aby sám vynikl. Jedná se o způsob manipulace, který je velmi nebezpečný pro rozvoj žáků.

²¹ MANNIOVÁ, Jolana. Autorita ako sociálny kapitál osobnosti učiteľa a negatívne dôsledky manipulácie v škole. In VALIŠOVÁ, Alena. *Autorita a proměny jejího pojetí v edukačním prostředí*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011, 337 s. ISBN 978-80-246-1939-2. S. 70-85.

- **Manipulace poslušností** – opět spíše manipulace, která je typičtější pro žáky anebo pro kolektiv osob, které mají stejný status. Osoba využívá toho, že se tváří jako bezbranný a plný vděku, což ostatní vede k tomu, aby s ním soucítili a spíše mu pomohli.
- **Manipulace silou** – jedná se o agresivní manipulaci, která je dána tím, že se učitel snaží své žáky zastrašovat, součástí takové manipulace může být i hněv a vyhrožování.

Manipulace je obecně velmi nebezpečný prvkem a neměla by se stát součástí jednání se žáky. Autoritativní učitel není ten, který s ostatními manipuluje.

2.5 Funkce a role pedagoga

V první řadě je potřeba si uvědomit následující skutečnost: „*Ve vyučování stejně jako v psychologii člověka vůbec nemá nikdo monopol na pravdu a lidé, kteří si zakrývají uši před poučenou rozpravou a před alternativními názory, jsou tím ochuzeni.*“²² Učitel není osobou, která by byla středem třídy, ale je součástí třídy, a to takovou součástí, která by si měla uvědomit, že nedisponuje jedinou pravdou. Pedagogika je také věda, která se neustále vyvíjí, a stále jsou objevovány přístupy, které se mohou lépe přizpůsobovat potřebám žáků. Na toto je třeba pamatovat, a pokud je zde nějaká základní role, kterou si musí pedagog uvědomit, je to role osoby, která nevyniká za každou cenu. Oficiální autorita je učiteli dána, ale to není ještě důvod k tomu, aby se na základě této autority stal jediným hlasatelem pravdy a za každou cenu se snažil vyměřit žákům vlastní cestu. Učitel nesmí být neflexibilní, stejně jako by takovým neměl být žák. Oba by měli být pružnými a vzájemně se snažit o to, aby se přizpůsobovali okolnostem a možnostem. Pedagog má ze své pozice lepší přehled o tom, co se ve třídě děje, jaké jsou vztahy, a podle toho musí také využívat toto své postavení k tomu, aby se snažil situaci zlepšit. Pokud sám ale rezignuje na to, aby se učil, aby se zdokonaloval, je velmi pravděpodobné, že nebude dosaženo takového stavu, který bude nejvhodnější, stejně jako nebudou plněny funkce a role, které jsou pedagogovi v rámci třídy stanoveny. Takový pedagog se nemůže stát pedagogem ideálním.

Moderní a profesionální pojetí pedagogického povolání je pro současnou společnost důležité. Čím více bude pedagog profesionál – profesionalizace pedagogické profese je jedním z moderních trendů – tím je pravděpodobnější, že bude dostatečně plnit své funkce.

²² FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-063-4. S. 370.

Pedagog si v první řadě musí uvědomit, že výuka sama o sobě není proto, aby žák vhodně splnil zkoušky a testy a nakonec i ukončil školní docházku s výsledky, které jsou dostatečné. Pedagog vyučuje, ale také vychovává. „*Učitelé nepřipravují žáky pro tento den, ale pro svět, jaký bude poté, kdy opustí školu. Učitelé tedy pracují pro budoucnost, ba co více, podílí se na jejím utváření.*“²³ Pedagogická profese je tak v tomto směru spíše posláním než zaměstnáním. Pokud nebude pedagog tuto skutečnost akceptovat, je pravděpodobné, že výuka nebude vedena vhodným způsobem a že pedagog nebude svými žáky považován za ideálního, anebo jeho výuka nebude ideální v tom směru, že nebude připravovat žáky na jejich budoucí život. Žáci sami tuhle skutečnost ne vždy snadno poznají, ale je potřeba, aby ji pedagog chápal sám. Proto je důležité, aby přijímal nové poznatky, ale především pak to, aby se snažil plnit své role, které jsou mu dány. Výuka musí plnit aspekty, které jsou pro žáky potřebné. Proto je potřeba tyto aspekty promítnout do funkcí, jež jsou dány pedagogovi k naplnění. On jediný dokáže směřovat výuku takovým způsobem, aby byly jednotlivé funkce naplněny. Těmito funkcemi konkrétně jsou:²⁴

- **Projektivní funkce** – pedagog si sám musí jasně určit, co bude ve výuce dělat, jak bude výuka probíhat. Příprava tedy není jen určitou fází, ale je to přímo předpoklad toho, aby samotná výuka probíhala efektivně a smysluplně. Nenaplnění projektivní funkce povede k nenaplnění dalších funkcí, protože nevhodná příprava omezuje další prvky vyučování.
- **Selektivní funkce** – pedagog musí být schopen rozlišit, co je pro žáky skutečně důležité a co je látka okrajová, na což by je měl upozornit. Nikoli přímo, ale například tím, že bude méně významné látce věnováno méně času, případně se to stane tématem pro práci domácí. V případě, kdy není pedagog schopen rozlišit, co je pro žáky důležité, co méně, může docházet k tomu, že výuka se bude zabývat příliš dlouho něčím, co pro žáky skutečně není prospěšné. Pedagog musí být schopen určit, co má pro žáky význam.
- **Motivační funkce** – žáci mohou mít spíše negativní vztah ke škole, už jen ze samotné skutečnosti, že se jedná o povinnost, kterou musí podstoupit a nemají, jak se jí vyhnout, aniž by nenásledoval určitý trest, případně jiná forma následku. Pedagog musí motivovat žáky, musí vědět, co je odrazuje, co je posiluje, co zlepšuje jejich výkon. Stává se tak osobou, která je schopna rozpoznat, jaké jsou ty vhodné impulsy,

²³ VALACH, Milan. Poslání učitele pro 21. století. In STŘELEČEK, Stanislav. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-61-3. S. 10.

²⁴ MAREŠ, Jiří, SLAVÍK, Jan, SVATOŠ, Tomáš, ŠVEC, Vlastimil. *Učitelovo pojetí vyučování*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1996. ISBN 80-210-1444-X. S. 12.

kteří usměrňují chování jednotlivých žáků. Vhodná motivace povede k lepšímu výkonu jedince i třídy.

- **Regulační funkce** – pedagog by měl být schopen rozpoznat, který přístup je nejvhodnější a podle toho svůj projev během vyučovací hodiny přizpůsobit. Musí regulovat svoje jednání a svoje postupy podle toho, zda skutečně přináší výsledek, či nikoli. Jestliže se daný postup neosvědčil, je potřeba jej pozměnit a pokusit se najít takový způsob vedení, který bude co nejvhodnější, nejefektivnější a nejprínosnější pro žáky.
- **Konativní funkce** – pedagog nějakým způsobem jedná a každé jeho jednání ovlivňuje žáky ve třídě, má na ně pozitivní anebo negativní vliv. Pedagog musí poznat, jaké chování je přínosné, jaké nikoli, a podle toho se přizpůsobovat. Smyslem jeho poslání je sice výchova a vzdělávání žáků, ale stejně tak i on se musí naučit vychovávat sebe, reflektovat svoje chování a na základě toho, co se o sobě dověděl, případně i měnit návyky na lepší, přínosnější jak pro sebe samého, tak i pro ostatní, kteří jsou jeho chováním determinováni.
- **Hodnotící funkce** – hodnotící funkce se netýká pouze toho, jak bude pedagog hodnotit výsledky svých žáků, i když i to do této funkce patří. Hodnocení je ale širší aktivita, která zahrnuje hodnocení výsledků nejen na základě známkování, ale i hodnocení dalších prvků, jimiž se žáci prezentují během vyučování, jaký je jejich přístup, jak se připravují, apod. Do hodnocení funkce patří i hodnocení sebe sama, tedy hodnocení vlastního přístupu k výuce, k přípravě, atd. Pedagog musí hodnotit nejen své žáky, ale i sebe, aby všechny strany věděli, jak na tom jsou a co je případně možné zlepšit.
- **Rezultativní funkce** – každá výuka se snaží dosáhnout určitého výsledku. Žáci by si měli osvojit určité znalosti, měli by být schopni je v praxi využívat a osvojená vlastností by mělo být testováno. Ne všech cílů je možné dosáhnout snadno, a je proto nutné vědět, zda je možné cíle dosáhnout, jak je možné ho dosáhnout, případně jestli zde nejsou určité cíle, které jsou mimo dosah pedagoga a je proto nutné si stanovit jiné, případně upravit výuku podle vlastních možností.

Funkce spojené s pedagogem a s pojetím výuky jsou důležité pro rozložení toho, na co by se měl pedagog soustředit. Podle toho je možné rozpracovat výuku v jednotlivých hodinách a ujistit se, že všechny funkce, které jsou zde stanoveny, jsou naplněny. Pedagog musí mít přehled o tom, jak vyučuje a co je vyučováno. Na základě toho je pak možné zajistit,

že nedojde k opomenutím, která by mohla znamenat, že konečný výstup – příprava žáka na budoucí život – nebude tak kvalitní a některé základy, které jsou pro žáka nezbytné, si bude muset osvojit až samotnou praxí. Ideální učitel by měl být pak takový, který dokáže plnit výše stanovené funkce, ale stejně tak je jím takový pedagog, který naplňuje role, jež jsou osobě pedagoga určeny. Mezi role, které jsou součástí učitelské profese, se z pohledu teorie řadí tyto:²⁵

- **Rádce při volbě vzdělávací cesty** – pedagog pouze nevyučuje, ale měl by být schopný rozpoznat nadání a schopnosti svých žáků a případně je nasměrovat takovou cestou, která by je mohla zajímat a vedla by k posílení toho, co jim jde a v čem jsou dobří.
- **Hledač dobrých vlastností** – v případě některých žáků může být problém s výukou, musejí věnovat studiu větší úsilí, ale i v jejich případě se mohou objevit určité vlastnosti, které jsou prospěšné. Pedagog by měl zkoušet takové vlastnosti u žáků objevovat.
- **Pěstitel speciálních schopností** – jestliže se u žáka projeví skutečné nadání pro nějakou oblast, nemůže pedagog toto nadání nechat být, musí ho podporovat, protože každé takové speciální schopnosti, které nebudou podporovány, mohou eliminovat případné budoucí přínosy v různých oborech.
- **Tvůrce-umělec pracující na formování kreativních schopností dítěte** – pedagog není tím, kdo vykládá dogma, ale je tím, kdo by měl ve svých žácích podporovat tvořivost, měl by po nich chtít jejich vlastní myšlenky a oni by si měli zvyknout, že je přirozené říct nahlas svůj názor, měli by být schopni se bez problémů prezentovat se svými připomínkami. Pedagog nesmí potlačovat kreativitu, pokud tato není nějakým způsobem škodlivá.
- **Budovatel soustavy poznatků** – pedagog má na výuku poměrně dlouhou dobu, ale to neznamená, že by měl výuku protahovat, ale měl by se snažit o to, aby zde byla návaznost mezi jednotlivými poznatky, aby se tak vytvářela struktura, kdy znalosti mohou přirozeně růst a jsou mezi nimi spojitosti.
- **Poradce a přítel** – v případě, že má žák problémy s nějakým předmětem, nerozumí konkrétnímu zadanému úkolu, měl by vědět, že se může na svého učitele obrátit a ten se bude snažit mu pomoci. Tato pomoc bude přátelská, stejně jako celkový přístup k žákovi.

²⁵ BRUDÍKOVÁ, Eva. Efektivní škola = osobnost učitele + kvalitní ředitel. *Učitelské noviny*, 2006, č. 38. ISSN 0139-5718.

- **Znalec duševního života dětí** – pedagog musí vědět, že jsou rozdíly mezi psychikou dospělého a psychikou dítěte. Proto si musí uvědomit, že to, co by dospělý snadno snesl, může dítě vnímat naprosto jinak. Pedagogika se zabývá i těmito aspekty, a je proto potřeba si je osvojit.
- **Opora dětí** – dítě musí cítit, že učitel je tu pro něj, že se na něj může spolehnout a případně se o něj opřít ve chvíli, kdy si není něčím jisté. Pedagog by měl vědět, že pokud své žáky zklame, bude podryta jejich důvěra, což se může projevit v jejich výkonu během vyučování.
- **Prostředník dialogu mezi generacemi** – učitel zde není jen pro děti, ale částečně také pro jejich rodiče. On vidí, kde má žák slabiny, tohle může prezentovat rodičům, kteří si toho nemusí všimnout, protože to před nimi dítě například skrývá. Učitel je navíc dalším krokem socializace dětí s dospělými.
- **Nositel obecných morálních a kulturních hodnot** – jak již bylo řečeno, pedagog je tím, kdo nejen vzdělává, ale také vychovává. Základem výchovy je fakt, že pedagog vyznává morální hodnoty, které vyznává společnost. Svým příkladem je pak sám předává.
- **Stabilizovaná, vyrovnaná a zkušená osobnost** – nevyrovnaný pedagog má vliv na své žáky, protože oni dokážou rozpoznat, pokud se jedná o slabší osobnost, a jsou schopni toho také zneužít. To může vést k tomu, že slabá osobnost nikdy nezíská potřebnou autoritu.

Ideální učitel by měl splňovat výše uvedené role a měl by s nimi být obeznámený. Pedagog musí znát potřebné aspekty své profese, aby byl skutečným profesionálem, což je směr, kterým se pedagogika vydává. Profesionalizace by sama měla být naplněním funkcí, které jsou pedagogovi stanoveny, ale stejně tak by se mělo jednat o přístup, který zajistí vhodnější předpoklady k tomu, aby se učitel mohl stát potenciálně ideálním učitelem pro danou třídu. Mezi základní prvky profesionalizace povolání patří především následující aspekty:²⁶

- **Expertní teoretické a praktické znalosti nezbytné pro řešení důležitých společenských otázek** – pedagog by měl mít na základě svého vzdělání dostatečné znalosti ve své specializaci i v pedagogice obecně. Tím by měl být zajištěn tento první prvek profesionalizace.

²⁶ VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-082-4. S. 20.

- **Zájem o větší prospěch společnosti** – pedagogovi nejde jen o to, aby získával finanční prostředky za odvedenou práci, ale mělo by mu jít o to, aby vzdělával mladé jako součást společnosti a případně jako budoucnost společnosti, protože v mladých se rodí budoucí pokrok.
- **Autonomie v rozhodnutích týkajících se profese** – odborník ve své profesi je schopen se efektivně rozhodovat, měnit přístup, pokud by to mělo být ku prospěchu věci, snažit se vyřešit problémy. Ideální učitel je tedy tím, kdo nejen vyučuje, ale řídí výuku ze své strany, ale i ve snaze usměrňovat žáky.
- **Etický kodex, podle kterého se musí příslušníci profese chovat a mít zodpovědnost** – jedná se o obecný předpis, který by měl být stanoven v tom smyslu, aby bylo pedagogům zřejmé, jaké chování je skutečně vhodné a jakému chování se vyvarovat. Každý má své morální a etické zásady, ale sjednocení těchto zásad by mohlo vést k tomu, že v oblasti výchovy dojde ke sjednocení toho, co je předáváno žákům v různých školách v rámci státu.
- **Existence profesní kultury projevující se ve fungování profesní organizace** – učitelé by měli být sjednoceni, v jejich případě především v tom, že jsou schopni si předávat informace o jednotlivých žácích, pokud je zde nějaký, který potřebuje specifickou péči, ale předávají si i další informace, které jsou pro výuku potřebné, které mohou ostatním pomoci je zdokonalit, apod. Učitelé si navzájem také mohou pomáhat, protože jako tým budou v rámci jedné školy silnější než ve chvíli, pokud se budou každý zaměřovat pouze na sebe a nebudou chtít pomoci od jiného.

Myšlenka posledního bodu v rámci profesionalizace se tak vrací k citaci v úvodu této podkapitoly. Ideálním učitelem může být pouze taková osoba, která se snaží být profesionálem, snaží se zdokonalovat po celou dobu, co vykonává profesi a není hluchá k tomu, co jí případně poradí zkušenější kolegové, anebo odborníci v pedagogické oblasti. Obory se neustále vyvíjí a je potřeba mít přístup k aktuálním informacím a snažit se je využít ve prospěch své vlastní výuky, stejně jako je třeba umět využít pouze takové poznatky, které jsou pro jeho třídu a její prostředí co nejvhodnější.

2.6 Učitelovo pojetí výuky

Sama osobnost učitele a to, jak se projevuje během kontaktu se žáky, není však jediný faktor. Učitel je osobnost, která je základem vztahu, jeho autorita je důležitá proto, aby byl

schopen zajistit vhodné fungování třídy, ale velice také záleží na tom, jaké jsou nástroje, které využívá pro samotnou výuku, jak na výuku nahlíží a jak k ní přistupuje. Na základě toho je pak možné určit, jaký bude pravděpodobně přínos pedagoga přístupu pro jeho vztah k žákům. Pedagog by měl dodržet určitý postup, měl by se zaměřit na konkrétní činnosti, které s výukou souvisí. Je tak v podstatě možné si systematizovat jednotlivé složky výuky a následně je analyzovat. Toto rozdělení tak zjednodušuje přístup k výuce jako celku s rozdělením na jednotlivé části. Těmito částmi, které by měl být pedagog schopen oddělit, jsou:²⁷

- **Plánování výuky** – kvalitní pedagog nepodceňuje žádnou fázi výuky a už vůbec ne přípravu, kde se rozhoduje o tom, co přesně bude učit a jakým způsobem to bude učit, připraví si úkoly a případně i nějaké úkoly navíc pro ty, o kterých ví, že je bude téma zajímat. Na základě přípravy pak vytváří formy zkoušení, apod.
- **Skutečné jednání v hodině** – toto jednání by mělo být v souladu s jeho kompetencemi a s tím, co je od něj formálně vyžadováno (viz role a funkce). V případě, že jsou tyto předpoklady naplněny, znamená to, že pedagog skutečně může být považován za ideálního, pokud je toto vnímáno i samotnými žáky, kteří jsou primárními soudci toho, zda je pedagog skutečně tím ideálním, kterého mohou mít, nebo má ještě určité nedostatky, jež je potřeba pozměnit.
- **Učitelovo vnímání výuky** – sám pedagog vnímá výuku a její průběh. Může být s jejím průběhem a výsledkem spokojený, anebo naopak. V případě, že tomu tak není, měl by být schopen vyhodnotit body, které je pro příště potřeba vylepšit a jimiž se musí v rámci své osobní přípravy více zabývat. Kvalitní pedagog nemusí být nutně bezchybný, ale měl by být schopen se ze svých vlastních chyb poučit a neopakovat je znovu.
- **Hodnocení pedagogické skutečnosti** – hodnocení je nezbytnou součástí výuky, v případě pedagogické skutečnosti se hodnotí to, jaký byl přístup dětí, jak aktivně spolupracovali, jak byli schopni reagovat a plnit úkoly, patří sem i hodnocení v rámci známkování. Pedagog nehodnotí pouze výkon žáků pro potřeby známkování, ale i pro potřeby vlastní, aby věděl, na čem má zapracovat, co má změnit, jakým žákům se věnovat víc, u jakých pěstovat jejich nadání, apod.
- **Hodnocení sebe sama** – souvisí s vlastním vnímáním výuky a tím, jaký výkon učitel předvádí. Pokud byl unavený, měl by zapracovat na tom, aby se to neopakovalo,

²⁷ ŠVEC, Vlastimil. Diagnostika a autodiagnostika učitelova pojetí výuky a možnosti využití jejich výsledků. In MAREŠ, Jiří. *Učitel: Jeho příprava a požadavky školské praxe*. Ústí nad Labem: ČAPV, 1994. ISBN 80-901670-0-4. S. 35.

pokud nestihl látku, kterou si připravil, měl by to napravit a případně si trochu ubrat. Jestliže měl v hodině určitý krizový moment, měl by se za ním ohlédnout a pro sebe si ho analyzovat.

- **Hodnocení kolegů** – toto hodnocení se může hodit především v případě srovnání. Například pedagog může být spokojen s prací svého kolegy a chce se mu v něčem přiblížit, proto se vlastní postupy snaží přizpůsobit těm jeho, naopak v případě pedagoga, který má přístup špatný, se mu snaží vyhnout. I tohle je příklad, který stojí za hodnocení, v podstatě forma špatného vzoru.
- **Hodnocení nadřízených** – přístup nadřízených je různorodý, a pokud pedagog vidí určitá negativa v jejich chování, mohl by na ně upozornit, stejně jako on sám ale musí očekávat, že bude hodnocen. Svou výuku by ale neměl přizpůsobovat tomu, aby vypadal dobře před hodnotícími nadřízenými, ale měl by neustále vyučovat takovým způsobem, aby se hodnocení nemusel obávat.
- **Hodnocení rodičů** – hodnocení rodičů je důležité v tom smyslu, že v rodině může být případná chyba, která je spojena s tím, že se žák špatně učí, trpí určitými nedostatky ve výchově, apod. Učitel, díky kontaktu s dítětem i jeho rodiči, má možnost takové příčiny odhalit, proto by se měl na dítě zaměřovat v širším kontextu, tedy i v kontextu s jeho rodiči.

Samotné rozdělení výuky do několika fází je důležité proto, aby se mohl pedagog učit z toho, kde případně dělá chyby, kde jsou nedostatky. Také však velmi záleží na tom, jaký je jeho přístup k výuce, jak se snaží o to, aby byla výuka vedena. To se pak promítá do toho, jak probíhají hodiny a jestli tyto jsou pro studenty zajímavé či nikoli, jestli k nim sám učitel přistupuje zodpovědně, snaží se je oživit, anebo je vede v zajetých kolejích a nesnaží se o to, aby byl trochu jiný. Podle toho je pak možné rozlišovat jednotlivé vlastnosti učitelova pojetí výuky.²⁸

- **Implicitní pojetí** – zásady v pojetí výuky nejsou konkrétně vyřčeny nebo zapsány, ale pedagog má určitý systém, který funguje a na jehož základě v rámci výuky nevzniká chaos.
- **Subjektivní pojetí** – tento přístup k výuce je založen na specifické osobnosti pedagoga, který tuto svou osobnost do výuky velmi silně promítá, což může být

²⁸ MAREŠ, Jiří, SLAVÍK, Jan, SVATOŠ, Tomáš, ŠVEC, Vlastimil. *Učitelovo pojetí vyučování*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1996. ISBN 80-210-1444-X. S. 12.

v případě autokratického pojetí výuky problém, u přátelského pedagoga je to pak na druhou stranu spíše přínos.

- **Spontánní pojetí** – v případě tohoto pojetí se může jednat například o liberální pojetí, kde může chybět systém. Takový pedagog může být ovlivněn velmi silně osobnostními zkušenostmi, ale tyto by se měly promítat do výuky co nejméně. Učitel by neměl vlastními problémy ovlivňovat své žáky, ač je to v některých případech náročné.
- **Relativně neuvědomované pojetí** – jedná se o takové pojetí, kdy pedagog učí, což je jeho hlavní činnost a příliš se nestará o to, jakým způsobem svou výuku provádí. V případě přirozeného talentu je možné, že jeho výuka je skutečně přínosem, na druhou stranu je pravděpodobnější, že nesystematický postup bude mít spíš negativní dopady na výuku, její průběh a výsledky.
- **Orientované pojetí** – pedagog se orientuje na to, že svou výuku hodnotí a snaží se hodnotit každou činnost, která je s výukou spojena, stejně jako všechny osoby. Známkování samo o sobě a jeho protěžování by nemělo být základním smyslem jeho vyučování.
- **Stereotypní pojetí** – pedagog si našel určitou polohu a určité postupy, které mu vyhovují a kterých se drží za každou cenu, ač se nutně nemusí jednat o nejlepší variantu, které může dosáhnout. Nepřizpůsobuje se potřebám svých žáků, ale přizpůsobuje své okolí stereotypu. Takový pedagog může být velmi těžko přizpůsobivý.
- **Relativně stabilní pojetí** – nejedná se o obdobu stereotypního pojetí, ale je to spíše pojetí, které je systematické, má určité prvky, které jsou dány, ale pedagog je přizpůsobivější vzhledem k novým skutečnostem, které se mohou projevit. Je to vhodnější pro flexibilní práci, kdy má pedagog stanovená určitá pravidla, ale nebrání se případnému rozvoji.

Ideální učitel je do jisté míry fenomén, ale přesto jsou teoretické publikace a autoři, kteří se snaží o to, aby stanovili určité principy, které by měly vést k tomu, aby byla výuka co nejkvalitnější a aby zde byl předpoklad, že se učitel stane učitelem ideálním. To se projevilo v tom smyslu, že byly vytvořeny zásady, které by měl pedagog dodržovat, aby byl schopen látku žáky naučit a aby byly hodiny obecně přínosné. Těmito zásadami jsou následující principy:²⁹

²⁹ HOUŠKA, Tomáš. *Škola pro třetí tisíciletí*. Praha: Tomáš Houška, 1995. ISBN 80-901740-4-3. S. 60-67.

- **Princip iniciace** – pokud se bude žák učit bez zájmu, je zde velká pravděpodobnost, že pokud se něco naučí, bude to skutečně minimum. Naopak žák, který má o studium zájem, chce se danou látku naučit a případně se zajímá o prohlubující témata, bude mít v rámci učení větší úspěchy. Učitel by tak měl být schopen vyvolat zájem. Neučit proto, že děti se musí vzdělávat, ale učit proto, že to, co vyučuje, je zajímavé a může to být přínosné. Pokud tohle žák pochopí, je iniciován a učitel splnil tento princip – děti mají o předmět zájem a uvědomují si jeho smysl a důležitost. Chtějí tento předmět aktivně studovat.
- **Princip primárních informací** – primární informace jsou takovými informacemi, které není možné si odvodit. Pokud se žák nenaučí tyto informace, je velmi náročné, aby si osvojoval sekundární, které jsou odvozené z primárních. Učitel musí být schopen žáky naučit primární informace a tyto informace vyučuje v první řadě. Až ve chvíli, kdy si žáci osvojili primární informace, mohou se zabývat i látkou, která je odvozená, která následuje. Ve chvíli, kdy žáci mají primární informace a rozumí jim, je pro ně mnohem snazší, aby si osvojili informace sekundární, protože mohou být schopni si je sami osvojit. Jestliže pedagog v tomto ohledu zklame, výuka se bude komplikovat a předávání informací nebude efektivní jako v případě, pokud by byl princip naplněn.
- **Princip učení ve druhém plánu** – výklad jako základní metoda výuky je do jisté míry neefektivní v tom smyslu, že žákovi nestačí pouze poslouchat. Je to dáno tím, že paměť mnohem lépe funguje v případě, že si dítě dokáže osvojit aktivitu, že má možnost si vyučované téma vyzkoušet anebo přímo vidí, jak se látka používá v praxi. V podstatě jde o školu hrou, která ale nemusí být nutně určena pouze nižším ročníkům, ale aktivní výuka se zpětnou vazbou, kdy žáci sami participují na vyučování, může být přínosná v tom smyslu, že se žáci skutečně naučí více, než by se naučili pouze poslechem.
- **Princip kontinuity** – kontinuita spočívá v tom, že by se žák měl učit to, co rozšiřuje jeho dosavadní znalosti, přičemž jsou určeny určité souvislosti, které je následně sám schopen vidět a určovat, ale kontinuita spočívá i v tom, že škola připravuje žáka na život pracovní. Princip by měl zajistit, že žák bude schopen vyjít školu s tím, že si zajistí zaměstnání, případně bude schopen se realizovat v oboru, pokud budou podmínky trhu vhodné. Žák by neměl opouštět školu s tím, že v podstatě neví, co má dělat. V takovém případě nebyl cíl školy naplněn a pedagog v tomto ohledu zklamal.

Kontinuita zajistí studentovi plynulejší přestup z jedné životní fáze (studentské) do fáze následující (pracovní).

- **Princip kreativní aktivizace** – kreativita je někdy podceňována a pedagogům jde o to, aby si jejich žáci pamatovali. Je důležité mít určité vědomosti, ale žáci by také měli být schopni tyto vědomosti kriticky zhodnotit, což jim může pomoci v dalším učivu. V tomhle směru je kreativita důležitá, i když se projevuje v dalších aspektech. Pokud má žák umělecké vlohy, baví ho psaní, kreslení, apod., měl by pedagog zajistit, že bude tato kreativita rozvíjena. Žák se nemusí stát umělcem, ale rozvoj kreativity mu může prospět i v případě, že bude na manažerské pozici, bude pracovat v týmu, ve firmě, která kreativní nápady vyžaduje. Potlačování kreativity vede k tomu, že jsou vychovávány děti bez názoru, případně s vědomím, že jejich vlastní názor je špatný a neměly by ho prezentovat. Dogmatismus za každou cenu by měl ze škol vymizet co nejdříve.
- **Princip bezpečí a lásky** – i když by se zdálo, že toto je poměrně zbytečný princip, není tomu tak. V případě, že bude žák chodit do školy s tím, že je zde něco, co nemá rád, že se například bojí svého učitele, apod., bude pro něj škola místem, které by považoval za příjemné a bezpečné. Negativní pocity ze školy se pak promítnou do toho, jak se bude stavět k výuce, k učitelům a také k docházce. Škola by se tak měla v podstatě stát druhým domovem žáka, aby bylo možné mluvit o prostředí, které na dítě nemá negativní vliv.

Pokud jsou principy dodržovány, je zde předpoklad, že klima ve třídě bude dobré a pedagog vyučuje v místě, kde je skutečně zaměřeno na to, aby se děti naučily to, co potřebují, způsobem, který je pro ně prospěšný, a do školy chodily rády, protože tato je neodrazuje.

2.7 Podoba ideálního učitele

V teorii je možné najít určité prvky, které určují, kdo by mohl být ideálním učitelem. V první řadě je to osoba, která je schopna se pozitivně vyrovnat se zátěžemi, jež jsou na něj kladeny. Nejedná se o zátěže, které by byly jednoduché, naopak, učitel je vystaven poměrně velkým tlakům a musí se s nimi naučit žít, musí je nějakým způsobem korigovat. Tři druhy zátěže jsou:³⁰

³⁰ ŘEHULKA, Evžen, ŘEHULKOVÁ, Olivia. *Učitelé a zdraví*. Brno: Pavel Křepela, 1998. ISBN 80-902653-0-8.

- **Senzorická zátěž** – zrak a sluch jsou smysly, které jsou velmi namáhány a je proto nutné o ně pečovat a starat se. Zde může pomoci, stejně jako v případě fyzické únavy, vhodně zvolený odpočinek, dostatek jídla a pití, aby tělo netrpělo. Péče o vlastní smysly a tělo je základem ke spokojenosti.
- **Mentální zátěž** – jak bylo v rámci celé práce prezentováno, nároky na učitele jsou poměrně vysoké, což může vést k tomu, že se krizové situace a situace, které vnímá jako selhání, mohou výrazně ovlivňovat jeho psychiku. Je potřeba si vytvořit určitou vnitřní obranyschopnost, jak se vyrovnat s těmito situacemi a efektivně je řešit. Pokud by emocionální zátěž zanechávala hluboké známky na psychice pedagoga, povede to k tomu, že se jeho psychologické problémy projeví i ve výuce, což je pro celkové klima třídy nevhodné.
- **Emocionální zátěž** – obecně je povolání pedagoga emocionálně náročné, a to vzhledem k práci s dětmi, ale také s jejich rodiči a vzhledem k podřízenosti vzhledem k zaměstnavatelům. Učitel si sám může vytvářet k žákům emoční vazby, což může vést k tomu, že jejich selhání je mrzí. Emoce se nesmí projevit do subjektivního známkování.

Ideální učitel by se měl naučit vyrovnávat s jednotlivými zátěžemi, které jsou na něj kladeny. I když je těžké definovat, kdo by měl být ideálním učitelem, přesto zde jsou tyto snahy a jsou určovány konkrétní vlastnosti, které jsou společné pro učitele, jež jsou považováni za dobré, a bylo by možné je nazvat ideálními. Jedná se o základní vlastnosti, kdy se samozřejmě očekává plnění kompetencí pedagoga, stejně jako funkcí a rolí, které byly v práci popsány. Jednotlivé vlastnosti jsou shrnuty do následujících bodů.³¹

- **Vřelý** – žáci by měli cítit, že učitel je osoba, která je zde pro ně, která je schopna a ochotna je přijmout, když si s ním potřebují promluvit. Učitel nesmí být chápán jako autokrat.
- **Chápavý** – rozumí problémům dětí, chápe, proč tyto problémy vznikají a snaží se je podle svého svědomí řešit ve prospěch celku.
- **Přátelský** – souvisí s vřelostí. Pedagog nevystupuje jako nadřazená osoba, ale snaží se s žáky jednat přátelsky. Měl by si udržovat autoritu, ale to neznamená, že by nemohl jednat přátelsky.
- **Odpovědný** – odpovídá za svou třídu a je si své odpovědnosti vědom. Přizpůsobuje výuku naplnění cílů vzdělávání a výchovy.

³¹ FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-063-4. S. 364.

- **Soustavný** – není možné, aby se pedagog na jednu hodinu připravoval a na další nikoli. Pokud řeší problémy ve třídě a s žáky, musí je řešit až do konce, nikoli jim nechat volný průběh.
- **Vynalézavý** – snaží se přicházet s novinkami, oživuje hodiny, chce přijít s něčím novým, co by žákům mohlo pomoci, využívá metody, které nejsou tradiční, ale jsou účinné.
- **Nadšený** – svou práci má rád a tuto skutečnost by měl dávat najevo, aby i žáci měli pocit, že jsou vyučováni v předmětu, který má smysl.

Není vyloučeno, aby pedagog oplýval ještě dalšími vlastnostmi, které jsou jeho žáky považovány za ideální, ale tohle může být akceptováno jako základ toho, jaký by měl být ideální učitel. Práce se dále ve svém textu snaží analyzovat názory dětí v konkrétních třídách a určit tak, jak ony chápou ideálního pedagoga. Práce tak definuje vlastní pohled na to, jaké jsou vlastnosti ideálního pedagoga, a následně je srovnává s poznatky, které byly uvedeny v této teoretické části práce.

Vhodným shrnutím na závěr jsou následující slova: „*Pokud bude učitelství pojímáno (a pokud bude samo sebe pojímat) jenom v odkázanosti na vnější dirigování, potud zůstane profesí nezralou s podlomeným sebevědomím. Tento stav nezralosti je třeba překonat vytvářením kultury sebeorganizující profese. Prioritní význam učitelství, byť byl prokázován jakkoli pádnými argumenty, se může stát skutečností až tehdy, připustí-li si její se všemi důsledky sami učitelé a vezmou sami na sebe náročné úkoly, které z toho plynou.*“³² Aby byl učitel kvalitní, musí tato snaha vycházet přímo od učitele samotného. V případě, že učitel bude učit jen proto, aby měl zaměstnání, ale nebude ochoten přijmout všechny úkoly, které jsou s učitelskou profesí spojeny, bude to mít za následek, že jeho výuka nikdy nebude dostatečně efektivní a jeho žáci jej nebudou vnímat jako ideálního učitele. Pokud tedy nebude snaha vycházet od samotného učitele, nebude výuka maximálně přínosná.

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

3. Cíle a zaměření výzkumu

³² HELUS, Zdeněk. *Učitelské povolání dnes a zítra: Čeho se obávat, s čím bojovat, co vyžadovat*. In SOMR, Miroslav. *Pedagogika pedagogů: tradice a současnost učitelství*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2012. ISBN 978-80-7394-397-4. S. 75-87.

3.1 Sestavování dotazníkového šetření

Cílem výzkumné části práce je zjištění, jak děti vnímají učitele a jak si ho představují. Dílčím cílem je určení rozdílů mezi tím, jak ideálního učitele vnímají chlapci a jak jej vnímají dívky.

Pro praktickou část práce byla zvolena metoda kvantitativního výzkumu, a to formou dotazníkového šetření. „Dotazníkové šetření je jednou z nejčastějších metod sběru dat. Má relativně nízkou časovou a finanční náročnost, umožňuje opakovaně použít dotazníku, zajišťuje určitou míru anonymity.“³³ Na základě zvolené metody pak bylo postupováno podle následujících kroků:

- 1) Seznámení se s některými výzkumy, které se věnují problematice ideálního učitele.
- 2) Stanovení hypotéz na základě výsledků, které byly v oblasti zjištěny dřívějšími výzkumy.
- 3) Vytvoření otázek podle toho, jaké jsou hypotézy a na co se konkrétně hypotézy zaměřují.
- 4) Stanovení výzkumných otázek:
 - a. Jaká je nejdůležitější vlastnost ideálního učitele z pohledu žáků?
 - b. Jakým způsobem žáci vnímají přísnost učitele?
 - c. Jakým způsobem žáci vnímají spravedlivost?

Základem dotazníkového šetření je vytvoření kvalitních otázek, kdy právě tyto otázky by měly být předpokladem pro kvalitní výstupy celého dotazníku. Otázky jsou voleny tak, aby byly srozumitelné, a to i s přihlédnutím k věku respondentů – náročné otázky mohou vést k tomu, že nebudou zodpovězeny, stejně jako například otázky příliš dlouhé.³⁴ Pro dotazník byly voleny následující formy otázek:

- **Uzavřené otázky** – otázky, kde byly stanoveny konkrétní varianty odpovědí, kdy respondenti měli za úkol vybírat jednu z uvedených odpovědí.
- **Škála** – pro otázky č. 15 a 16 byla zvolena škála, kde měli respondenti určit, jak hodnotí uvedená tvrzení.

³³ HAVLÍČKOVÁ, Daniela. *Metodika - Kompetence, Kvalita, Kvalifikace, (sebe)Koncepce: pro neformální vzdělávání*. Praha: Národní institut pro další vzdělávání, 2015. ISBN 978-80-87449-50-9. S. 31

³⁴ HAVLÍČKOVÁ, Daniela. *Metodika - Kompetence, Kvalita, Kvalifikace, (sebe)Koncepce: pro neformální vzdělávání*. Praha: Národní institut pro další vzdělávání, 2015. ISBN 978-80-87449-50-9. S. 31

3.2 Výzkumné hypotézy

Původním záměrem bylo rozdat dotazníky k dispozici žákům k domácímu vyplnění, ale po konzultaci s vedoucím práce a s učiteli byly nakonec dotazníky vyplňovány v rámci vybraných hodin, aby se zajistila jejich maximální návratnost. Během hodin pak bylo možné také lépe dohlédnout na to, aby žáci na dotaznících skutečně pracovali. Vycházelo se z předpokladu, že místem vyplňování kvalitativního dotazníku bývá pracovní výzkumníka anebo pracoviště respondenta, v tomto případě tedy třídy. V takovém případě je návratnost totiž relativně vysoká.³⁵ (Reichel, 2009)

Prakticky všichni přítomní žáci dotazník odevzdali, a to v obou školách, kde by dotazník rozdáván. Protože se tímto zabývali namísto výuky, odpovídali celkem ochotně, nikdo neprotestoval.

Data byla dále zpracována prostřednictvím programu Excel, kam byly výsledky zadány a na jejich základě byly zpracovány tabulky a grafy, které jsou dále prezentovány v následující části diplomové práce. Pro zhodnocování dat, které byly prostřednictvím dotazníkového šetření získány, je primárně použita následující metoda:

- Nejvyšší absolutní a relativní četnost – jsou voleny jako hlavní rozhodovací ukazatele pro jednotlivé odpovědi

Smyslem dotazníkového šetření je pak potvrdit/vyvrátit dále stanovené hypotézy této diplomové práce. Cílem diplomové práce je zjistit, jak si žáci základních škol představují ideálního učitele. Porovná také, jaké existují odlišnosti ve vnímání učitelského ideálu a jak žáci hodnotí v tomto směru školní realitu.

Pro dotazníkové šetření jsou stanoveny celkem čtyři hypotézy, které jsou v rámci práce potvrzovány. Jednotlivé hypotézy výzkumu jsou:

H1: Pro žáky je nejdůležitější vlastnost, kterou by měl ideální učitel mít, jeho spravedlivý přístup.

Tato hypotéza vychází z výzkumu, který byl proveden v roce 2009³⁶ a který určil, že žáci s největší četností uvedli, že je to právě spravedlivý přístup, který je pro ideálního učitele nejdůležitější.

³⁵ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6. S. 119.

³⁶ HRUBÁ, Jana. Jak by měla vypadat ideální škola a učitel. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2009 [cit. 2015-06-17]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/7707/jak-by-mela-vypadat-idealni-skola-a-ucitel.html/>

H2: Přísnost je vlastností, která je spojována s ideálním učitelem maximálně třetinou respondentů.

Hypotéza vychází ze stejného výzkumu³⁷ jako předchozí a předpokládá, že žáci vnímají ideálního pedagoga jako přátelského, nikoli jako přísného.

³⁷ HRUBÁ, Jana. Jak by měla vypadat ideální škola a učitel. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2009 [cit. 2015-06-17]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/7707/jak-by-mela-vypadat-idealni-skola-a-ucitel.html/>

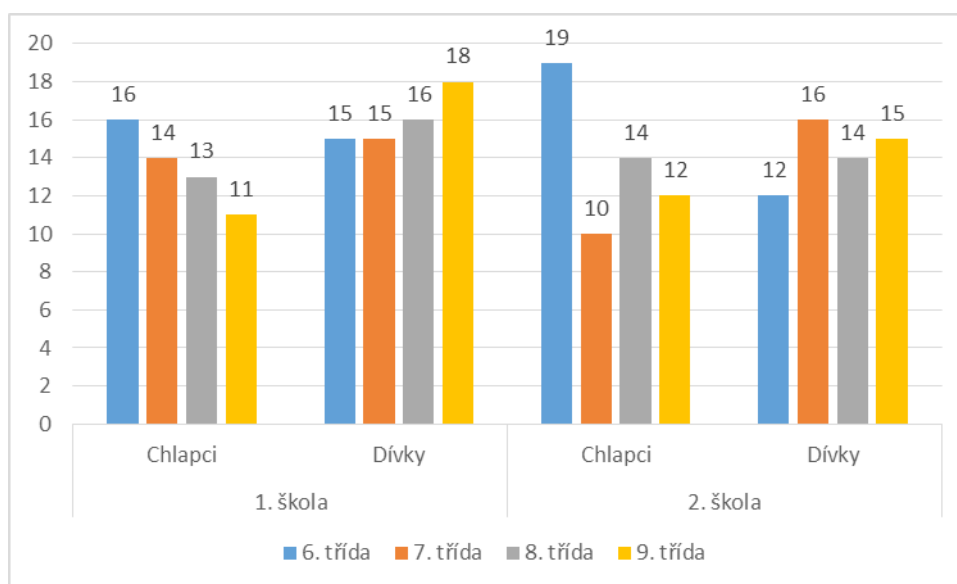
4. Analýza dotazníkového šetření

V této části práce jsou především popsány výsledky dotazníkového šetření, které bylo provedeno ve dvou vybraných základních školách na jejich druhém stupni. Nejprve je představen prezentovaný vzorek, který je dále analyzován z hlediska odpovědí na jednotlivé otázky. V závěru kapitoly jsou potvrzeny nebo vyvráceny stanovené hypotézy a následně jsou vyvozovány závěry pro praxi.

4.1 Zkoumaný vzorek

Dotazníkové šetření bylo rozdáno v celkem dvou školách a to vždy v šesté, sedmé, osmé a deváté třídě, aby byl zahrnut větší rozsah odpovědí, a to i v závislosti na věku respondentů. Obě školy, v kterých byl výzkum prováděn, jsou školy městské, kde jsou všichni pedagogové kvalifikováni podle zákona. Škola A je na první pohled školou upravenou, její vnitřní prostory jsou zdobeny výtvyry žáků, škola je tak barevná a živá, v jejím okolí je velké množství zeleně. Škola B je na první pohled starší, celkově nerekonstruovaná, v okolí je minimum zeleně a její prostředí je spíše šedivé. Rozložení jednotlivých respondentů, a to i podle toho, zda se jedná o chlapce a o dívky, je uvedeno na grafu č. 1, kde jsou respondenti rozdělení v kumulativních četnostech do jednotlivých tříd, a to i podle dvou vybraných škol.

Graf 18: Rozdělení respondentů podle škol a pohlaví

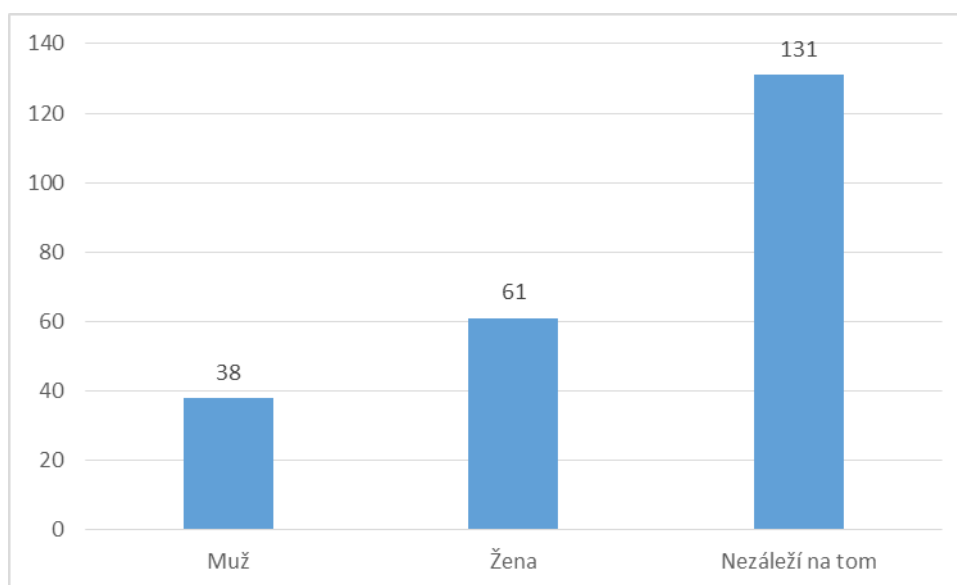
Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Výzkumný soubor se tedy dohromady skládá z 230 respondentů, kdy tři dotazníky nebyly použity, protože nebyly vyplněny odpovědi. Celkem tedy bylo rozdáno 233 dotazníků s tím, že využito jich pro výzkum bylo 230. návratnost tak byla 98,71 %. Pro další část práce bude 230 respondentů považováno za 100 %. Z tohoto množství bylo celkem 109 chlapců (47,39 % všech respondentů) a 121 dívek (52,61 %). Jedná se tedy o poměrně vyrovnaný soubor respondentů podle pohlaví.

4.2 Analýza odpovědí na jednotlivé otázky dotazníkového šetření

První otázka, která se věnovala přímo ideálnímu učiteli (otázka č. 3 v dotazníku), se ptala na to, jak si respondent představuje učitele z hlediska pohlaví. Rozložení odpovědí je uvedeno na grafu č. 2.

Graf 19: Rozložení odpovědí na otázku č. 3

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

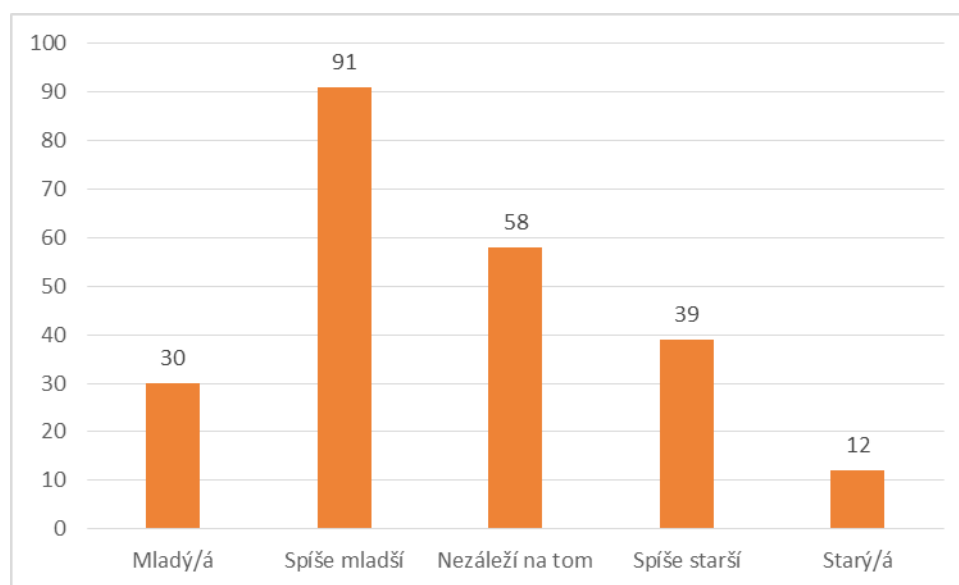
Největší četnost je tedy u odpovědi, že podle respondentů nezáleží na tom, jakého pohlaví je učitel. Tuto odpověď vybralo celkem 131 žáků, kteří byli s dotazníkem osloveni, tedy 56,96 % respondentů. Více než polovina respondentů si pak myslí, že učitelem může být osoba jakéhokoli pohlaví. Pokud by bylo zaměřeno pouze na odpovědi, kde je pohlaví učitele určeno, je více preferencí u žen, které byly označeny v celkem 61 případech (26,52 % všech respondentů). Muži byli označeni v celkem 38 případech (16,52 %). Svědčí to o tom, že je

zde preferováno vnímání učitele jako ženy, ale nejedná se o hlavní variantu toho, jak je na učitele nahlíženo. Zásadní je četnost u varianty, kde nezáleží na pohlaví.

Určitou zajímavostí v případě odpovědi „Žena“ je skutečnost, že celkem 48 z těchto 61 odpovědí, jsou odpovědi respondentů-chlapců. Dotazník tuto skutečnost neprokazuje, ale toto může být ovlivněno také určitou intimní nákloností chlapců k ženám i určitou autoritou, kterou pro ně učitelka má. V případě odpovědi „Muž“ není zaznamenán takový zásadní rozdíl ve prospěch dívek, kdy celkem 22 z 38 odpovědí je od dívek. Preference z hlediska pohlaví pak mohou být dány individuálními charakteristikami každého jedince, většinou se však respondenti přiklání k tomu, že učitelem může být muž i žena a pro respondenty není pohlaví učitele zásadní.

Otázka č. 4 dotazníkového šetření, se ptala na to, jaký by měl být věk učitele či učitelky. Odpovědi na tuto otázku jsou prezentovány v grafu č. 3.

Graf 20: Rozložení odpovědí na otázku č. 4

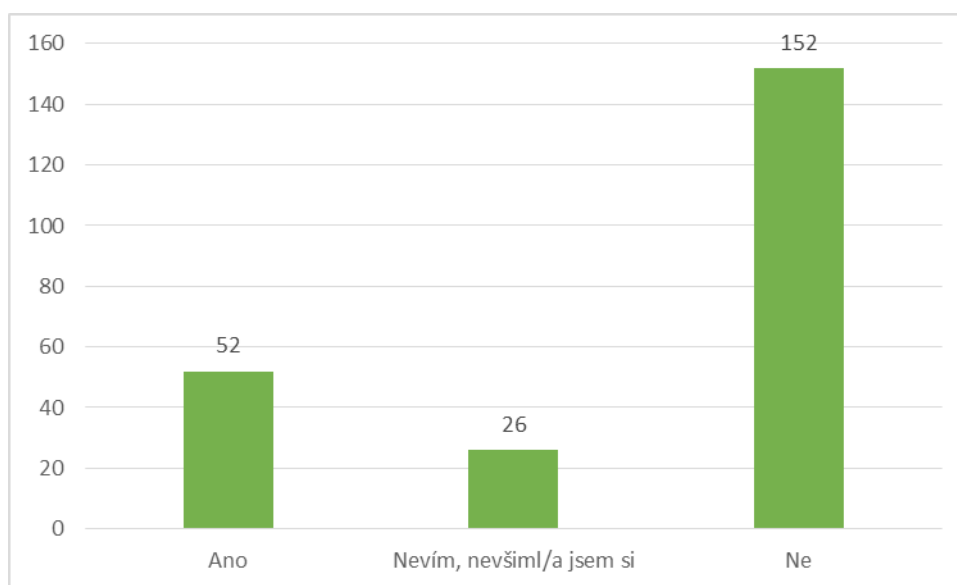
Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Pokud by zde existoval předpoklad, že rozložení odpovědí bude výrazně jednosměrné a žáci budou chtít spíše mladé učitele, není tomu tak úplně. Platí však skutečnost, že většina respondentů si učitele představuje jako spíše mladšího člověka. Tuto variantu vybralo celkem 91 respondentů (39,57 % ze všech). Nejedná se ale o nadpoloviční většinu, přesto zde inklinace k určitému věku je. Celkem 58 respondentů (25,22 %) uvedlo, že jim na věku nezáleží. To je odpověď s druhou nejvyšší četností. I přes toto rozdělení, je preference zřejmá – žáci chtějí nejlépe spíše mladého učitele, což může být osoba ve věku 30 až 40 let. Tato

osoba již má jisté zkušenosti s výukou, což mohou respondenti vyžadovat, ale zároveň se jedná o osobu, která je jim věkem blíží. Jsou zde však i respondenti, kteří vyžadují spíše starší učitele (16,96 % respondentů), anebo přímo staré (5,22 % respondentů), což může být zapříčiněno určitou potřebou zkušenějších osob, které již mají dostatek znalostí, jež mohou předávat. Také to může být dáno představou, že pedagog je autoritativní osoba, která by již měla mít určitý věk, aby potřebnou autoritu skutečně získala. Inklinace k mladším osobám je přínosná pak zejména pro pedagogy, kteří právě absolvovali vysokoškolské vzdělání a mají se stát součástí učitelského sboru. Je zde větší pravděpodobnost, že bude takový nový pedagog žáky přijat spíše pozitivně.

Pátá otázka dotazníkového šetření se ptala na to, zda si žáci myslí, že je jejich přístup k učiteli ovlivňuje první dojem, které z osoby učitele získávají. Graf č. 4 uvádí rozložení odpovědí na tuto otázku.

Graf 21: Rozložení odpovědí na otázku č. 5

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Většina respondentů (152 žáků, což je 66,09 % celkového počtu respondentů) uvedlo, že pro ně není první dojem rozhodující. Opět se pro učitele jedná o velmi důležité zjištění, protože v případě, že se jim jejich první dojem nepovede, je pravděpodobné, že budou schopni jej napravit. Tato skutečnost je pravděpodobně dána tím, že žáci si uvědomují, že s učitelem musejí strávit minimálně jeden školní rok a je zde potřeba určitého času si na sebe zvyknout. Pokud se negativní projevy při prvním setkání projeví, ještě to neznámá, že se

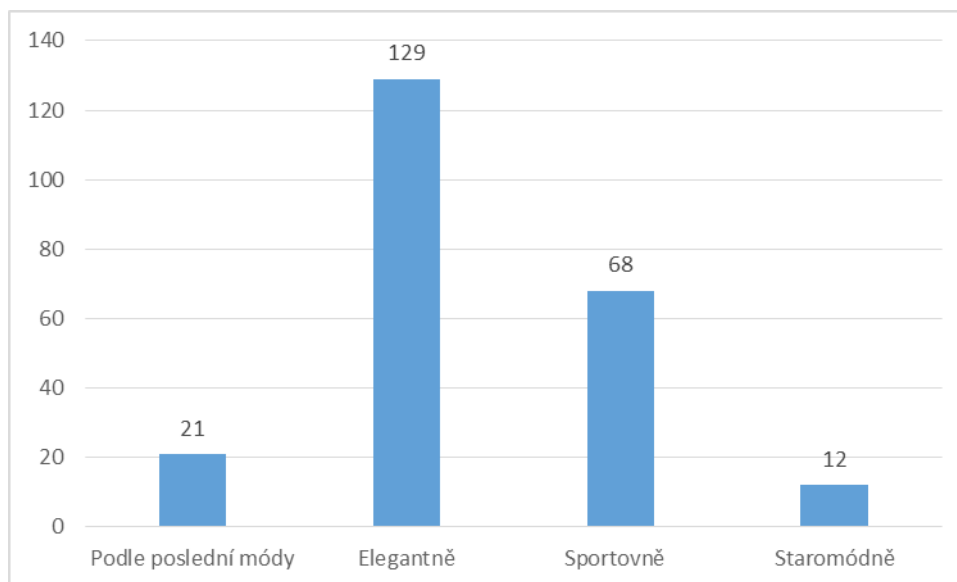
podle nich bude vztah mezi žákem a studentem vyvíjet i v následujících týdnech. První dojem podle respondentů není rozhodující, ale důležitější bude postupný rozvoj vztahu.

V případě otázky celkem 52 respondentů (22,61 %) uvedlo, že pro ně naopak první dojem rozhodující je. Jedná se sice o menšinovou, přesto nadále významnou skupinu respondentů, kteří dají na první dojem. Pedagog si tak musí uvědomit, že se skutečně nemůže zalíbit všem, a i přesto, že se bude snažit o dobrý první dojem, není to záruka toho, že uspěje. Pokud se mu jeho první dojem nepodaří, u některých žáků to může vést k tomu, že budou stejným způsobem jako při prvním setkání učitele vnímat i v následujících obdobích a jejich názor se příliš nezmění. Pedagog má komplikovanou pozici, která je dána tím, že jako jedinec, který se stává autoritou, nemůže naplnit očekávání všech individualit v této skupině.

Na základně dosavadních zjištění je pak možné určit, že si respondenti představují učitele jako spíše mladší osobu a není rozhodující, zda se jedná o ženu nebo muže, která má navíc určitou výhodu v tom, že nebude okamžitě souzena na základě prvního dojmu, jímž na žáky zapůsobí. V následujících otázkách dotazníku pak bylo zaměřeno na to, jaké jsou další vlastnosti, které respondenti na učitelích oceňují.

Šestá otázka, která velmi souvisí s prvním dojmem, se ptala na to, jak by podle žáků měli být učitelé oblečeni. Rozložení odpovědí je uvedeno v grafu č. 6.

Graf 22: Rozložení odpovědí na otázku č. 6

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Otázka byla primárně koncipována tak, aby musel respondent určitou odpověď vybrat, tedy tentokrát zde nebyla možnost, že na oblečení nezáleží. Na základě takto stanovené

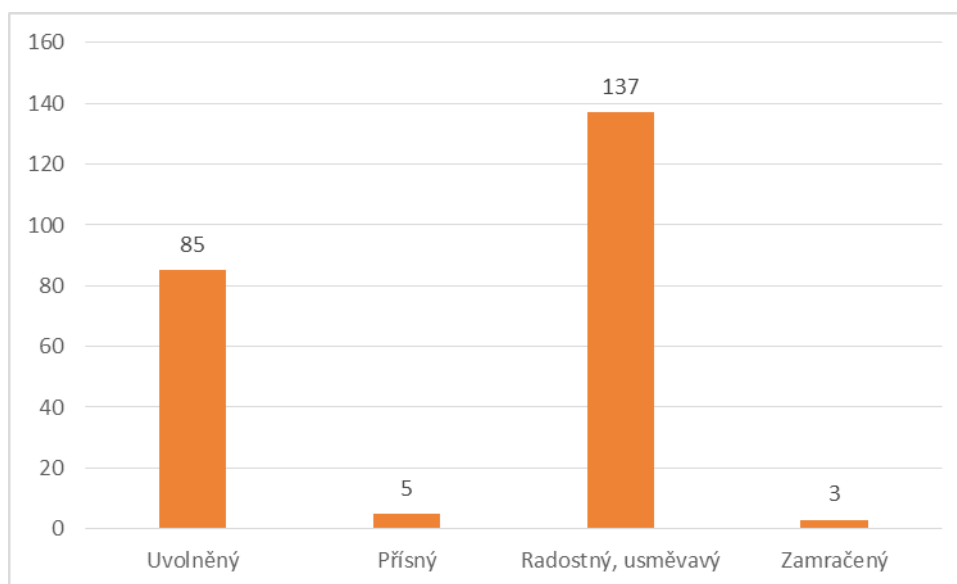
otázky bylo zjištěno, že žáci preferují, aby se učitelé oblékali elegantně. Tuto odpověď označilo celkem 129 respondentů, což je 56,09 % všech respondentů. Stále tedy přetrvává určitá potřeba toho, aby byl učitel pro žáky nejen autoritou, ale také osobou, která reprezentuje určitý status. Učitel je tak chápán jako osoba, která má tento status a podle tohoto statusu by se měla chovat a měla by chodit oblékaná.

Přesto ale žáci přijímají i další formy oblékání, především pak sportovní oblečení. Učitele ve sportovním oblečení chce vidět 68 respondentů (29,57 %) a tento styl je pro ně také přijatelný, i když byl označen v menší míře. Žáci ale tolik nevyžadují, aby se učitelé oblékali podle poslední módy, což naznačuje, že žáci nevyžadují, aby měli místo pedagogů osoby, které se vyznají v módě. Jsou zde jiné aspekty, které na pedagogích oceňují, na což se zaměřila další část práce.

Spolu s tím, že žáci příliš nevyžadují, aby se učitelé oblékali podle poslední módy, zároveň nechtějí, aby se jednalo o osoby, které se oblékají staromódně. Celkem 12 osob označilo, že po učitelích vyžadují právě staromódní oblečení. Jedná se pouze o 5,22 % respondentů, což je nejmenší četnost odpovědí ze všech uvedených variant. Podle takového rozložení odpovědí je tedy možné shrnout, že z hlediska oblékání je pro žáky důležité, aby se učitelé snažili o to vypadat elegantně, případně jít určitou střední cestou a zaměřit se na sportovní oblečení. Pro žáky není důležité, aby se pedagogové oblékali podle poslední módy, ale stejně tak je patrné, že ani staromódní oblečení není pro pedagoga přínosem a je lépe se mu vyvarovat. Nabízí se zde tedy „zlatá střední cesta“, kdy pedagog by měl volit takové oblečení, které dobře vypadá a zároveň je pro něj pohodlné. Jsou zde však další aspekty toho, jak se pedagog projevuje a na které bylo dále zaměřeno.

Následující otázky se zaměřily na to, jak by měl pedagog vypadat z hlediska výrazu obličeje a také na to, jak by měl vystupovat během výuky, především na to, jak by měl ke svým žákům promlouvat. Sedmá otázka dotazníkového šetření se ptala na to, jak by se měl učitel během hodin tvářit. Jedná se o otázku, která se věnuje tomu, jak žáci vnímají obličej pedagoga a zda je pro ně výraz důležitý, respektive jakému výrazu u svých učitelů dávají přednost. Respondenti opět měli uzavřený počet možností, z kterých vybírali a na základě kterých se relativně shodli na tom, jak by se měl učitel tvářit. Odpovědi na otázku jsou prezentovány v grafu č. 6.

Graf 23: Rozložení odpovědí na otázku č. 7

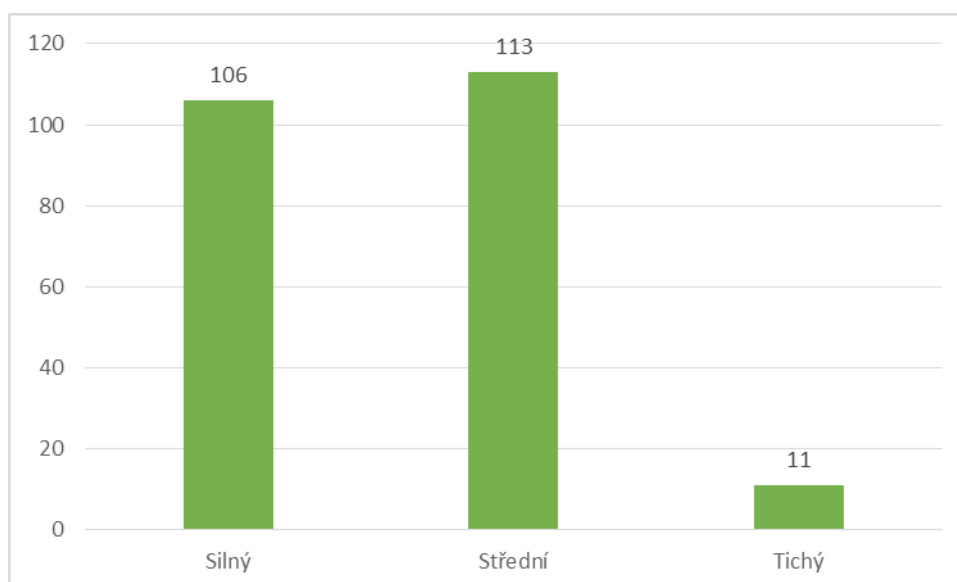
Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Na základě uvedených odpovědí si žáci přejí primárně učitele, který je radostný, usměvavý, tedy učitele, který je v dobré náladě. Tuto odpověď označilo celkem 137 respondentů (59,57 % z celkového množství), což poukazuje na to, že žáci stojí o to, aby byla ve třídě dobrá atmosféra a právě učitel byl tím, kde tato přátelská a usměvavá atmosféra bude začínat. Do jisté míry to ale také může svědčit o tom, že žáci nejsou ochotni přijmout, že učitel je pořád jen člověk a že i v jeho osobním životě mohou být momenty, které se promítnou do výuky. Žáci jednoduše chtějí učitele, který si nebude ventilovat svoje osobní problémy ve škole, pedagoga, který je schopen obě součástí svého života oddělit a v každé se chovat jinak. Z hlediska praktického je pro pedagoga takové chování uskutečnitelné jen velmi těžko, ale pro jeho potřebu i pro požadavky jeho žáků, je skutečně vhodné, aby docházelo k tomu, že se osobní problémy budou ve škole projevovat co nejméně. Pedagog se musí pokusit o zvládnutí některých technik, které povedou k tomu, že bude v menším stresu, že bude schopen se lépe vyrovnat se všemi aspekty své života, a to jak pracovního, tak i osobního. Na pedagoga tedy nejsou kladeny nároky pouze ve smyslu odbornosti, ale také nároky, které jsou spojené s co nejkvalitnějšími znalostmi z hlediska metodického, výchovného a částečně i psychologického. Cesta ideálního pedagoga tedy začíná přímo u něj, začíná jeho vlastním vzděláváním, kdy je potřeba získat takové dovednosti a osvojit si je, aby se o jeho pedagogické činnosti dalo hovořit jako o kvalitní a přínosné pro všechny zúčastněné strany.

O tom, že žáci chtějí skutečně takového pedagoga, který je příjemný, milý, přátelský, svědčí i druhá nejvyšší četnost odpovědí a to u varianty „Uvolněný“. Celkem 85 respondentů (36,96 %) uvedlo, že by měl být výraz učitele uvolněný. Toto je v souladu s tím, že by měl být pedagog příjemně naladěný a ve třídě se takovým chováním skutečně prezentovat. Skutečnost, že si žáci uvědomují, jak by se měl pedagog tvářit, svědčí o tom, že ho chápou jako součást třídy a jeho chování a rozpoložení má na žáky ve třídě vliv.

Osmá otázka dotazníkového šetření této diplomové práce se zaměřila na to, jaký by měl být hlas pedagoga, kterým vyučuje. Sumární hodnoty pro jednotlivé odpovědi jsou uvedeny v grafu č. 7.

Graf 24: Rozložení odpovědí na otázku č. 8

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Hlas souvisí s tím, jak pedagog na žáky působí. Příliš hlasitý pedagog může být brán jako nepříjemný, rozzlobený, tichý zase jako takový, který má z dětí strach. Hlas pak také svědčí o tom, jak je pedagog schopen komunikovat a jak jsou žáci schopni poslouchat. V případě, že bude hlas příliš tichý, je jen těžké pochytit všechno, co takový pedagog říká, navíc ve třídě, kde například není dokonalá kázeň. V takovém případě se může stát hodina jen časem, kdy pedagog hovoří tichým hlasem, který nejsou všichni schopni zaslechnout, a tak ani samotná výuka s sebou nepřináší očekávaný přínos pro zúčastněné osoby. Na základě odpovědí na osmou otázku bylo zjištěno, že žáci hlas pedagoga vnímají.

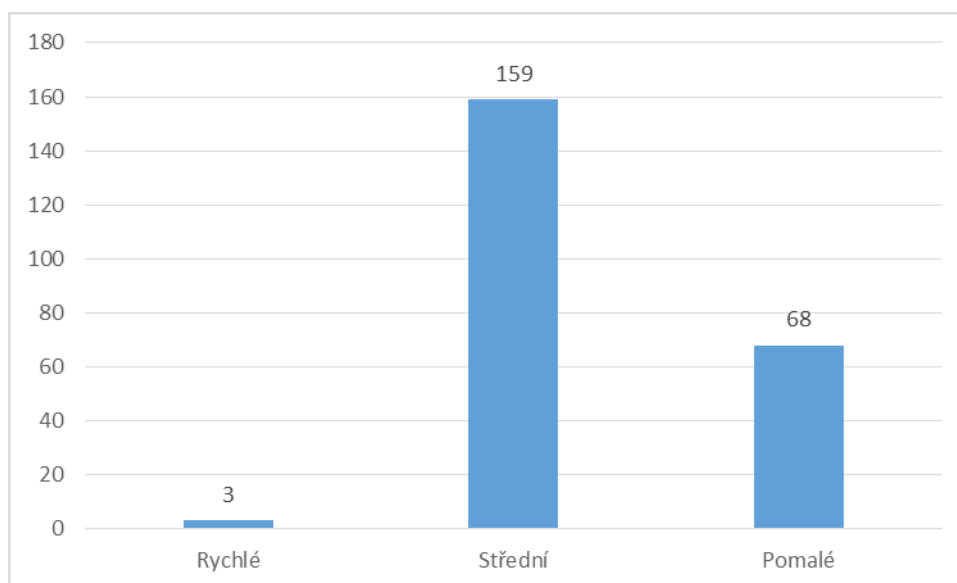
Nejen, že hlas pedagoga vnímají, ale také se shodnou na tom, jakým hlasem by k nim měl mluvit. Přesněji řečeno se vymezují konkrétně dvě skupiny respondentů. O něco větší

skupina (113 osob, což je 49,13 % z celkového počtu) uvedla, že by měl mít pedagog střední hlas, to znamená, že by měl mít takový hlas, kdy nebude ani křičet, ale nebude ani tichý, neslyšný. Vedle toho pak stojí skupina 106 respondentů (46,09 %), která uvedla, že by měl mít pedagog silný hlas. Toto souvisí s tím, že je pedagog stále vnímán jako autoritativní osoba, která by měla být schopna si sjednat ve třídě pořádek. Silný hlas pak sám o sobě může vyjadřovat autoritu učitele a ono je pro něj pak snadnější ze svého postu učitele skutečně působit jako osoba autoritativní.

I když jsou zde dvě výrazné skupiny, kdy tedy není možné určit, jak konkrétně silný by měl mít učitel hlas, jednoznačně lze na základě zjištěných výsledků konstatovat, že žáci nechtějí, aby měl pedagog tichý hlas. Tichý hlas byl označen pouze 11 respondenty (4,78 %), což je jednoznačně potvrzení toho, že učitel by měl mít hlas, který je určitým způsobem výrazný, je dobře slyšet, ale nemusí za každou cenu křičet. Výhodu mají učitelé se silným hlasem, ale jak rozložení odpovědí ukazuje, není to rozhodující.

Kromě toho, jak silný je hlas pedagoga, je také důležité, jaké je tempo jeho řeči, které bylo hodnoceno v otázce deváté. Rozložení odpovědí na otázku je prezentováno grafem 8.

Graf 25: Rozložení odpovědí na otázku č. 9

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

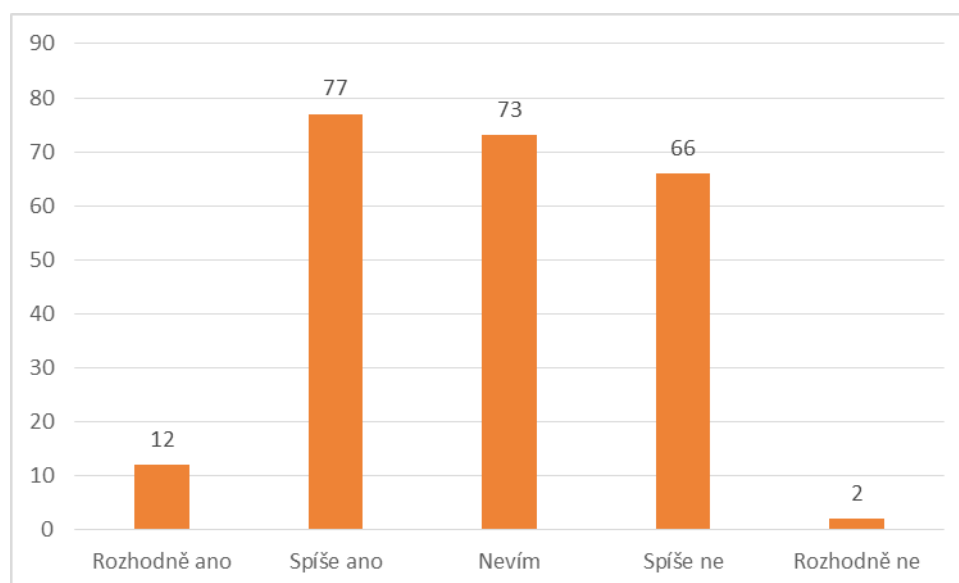
Na základě odpovědí na devátou otázku, bylo určeno, že respondenti jsou spíše proto, aby učitel měl mluvit středním tempem řeči. To znamená, že pedagog by měl mluvit tak, aby to nebylo příliš rychlé, ale ani příliš pomalé. Celkem 159 respondentů (69,13 % z celkového počtu) určilo, že by tempo řeči učitele mělo být střední. Učitel by tedy měl mluvit tak, aby to

bylo dostatečně rychlé tak, že nebude nudit, ale zároveň nikoli příliš rychlé tempo, aby nebylo možné stíhat probíranou látku a aby docházelo k tomu, že se budou žáci ztrácet, protože budou informacemi během jedné hodiny výuky zahlceni. Pro pedagoga je to zjištění, které není nijak překvapivé, protože ve výuce je nezbytné hovořit tak, aby to mělo především pro žáky největší přínos. To se nestane ve chvíli, pokud nebudou žáci stíhat výklad a nebudou si moci dělat poznámky.

Počet odpovědí na danou otázku také určil, že v případě, pokud by nebylo tempo řeči učitele střední, kloní se respondenti spíše k tomu, aby bylo pomalé. 68 respondentů (29,57 %) uvedlo, že by raději, pokud by pedagog hovořil pomalým tempem. Pomalé tempo může vést k tomu, že se nebude stíhat všechna látka tak, jak si pedagog představoval, ale pro studenty to bude tempo, kdy si mohou dělat dostatek poznámek a budou navíc schopni pedagogovi porozumět, pokud tento bude mít alespoň střední sílu hlasu.

Poslední otázka, která se věnovala tomu, jak by měl pedagog podle respondentů mluvit, se zaměřil na spisovnost jeho řeči. Odpovědi jsou uvedeny v grafu č. 9.

Graf 26: Rozložení odpovědí na otázku č. 10

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Největší četnost odpovědí je u varianty „Spíše ano“, což tedy znamená, že největší část respondentů (konkrétně 77 z nich, což činí 33,48 % celku). Nejedná se o většinovou skupinu, ale přesto si největší část myslí, že by učitel měl mluvit spisovně. Je to spojeno s tím, že učitel nadále zůstává vzorem, který by měl dodržovat určité zásady, které jsou v jeho postavení očekávány. Žáci se budou dívat jinak na učitele, který bude mluvit nespisovně, než na učitele,

který bude mluvit spisovně. Ale právě i v rámci toho, že bude učitel mluvit nespisovně, je možné nalézt velkou část odpovědí, které naznačují, že žákům nespisovnost nebude vadit. Celkem 66 žáků (28,7 %) uvedlo, že pro ně spíše není důležité, zda bude učitel mluvit spisovně. Je tedy velká skupina žáků, která snese nespisovnou mluvu ze strany učitele. Tato skutečnost zase vede k tomu, že žáci už v současné době nejsou tak hákliví na to, jakou češtinu slyší a že se pro ně nespisovná forma češtiny stává relativně normální, protože jsou ji běžně vystaveni. Do jisté míry by to mohlo svědčit i o tom, že obecně ve společnosti není spisovná čeština až tak důležitá, ale pro podobné závěry práce neposkytuje dostatečná data ani adekvátní zkoumaný vzorek.

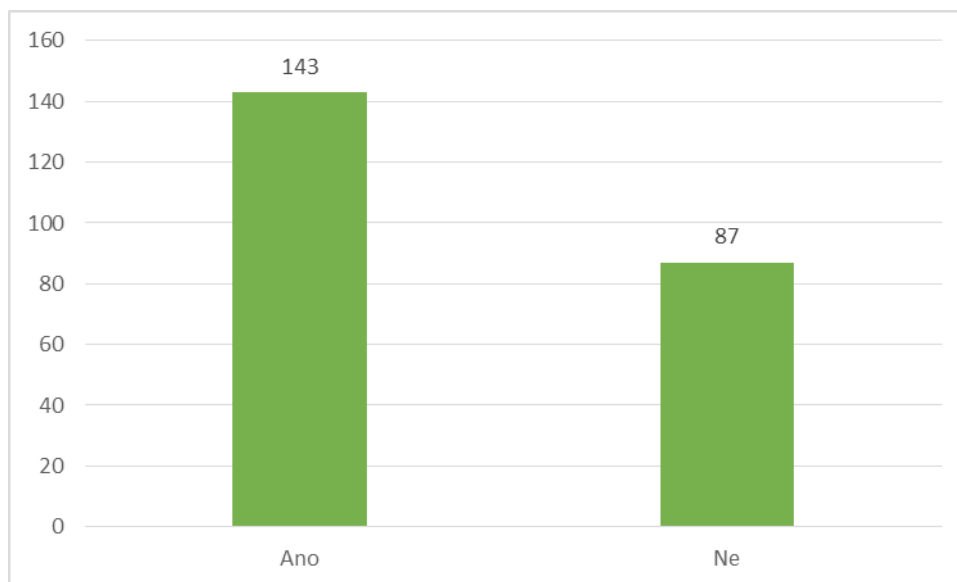
Pokud se zaměříme na pozitivní odpovědi a negativní odpovědi souhrnně, tak celkem 89 osob uvedlo, že je pro ně důležité anebo spíše důležité, aby učitel mluvil spisovně. Vedle toho 68 osob uvedlo, že pro ně není důležité nebo spíše není důležité, že učitel bude mluvit spisovně. Stále je zde převaha žáků, kteří vnímají spisovnou mluvu učitele jako důležitou. Právě pro tuto skupinu může být velmi důležité, že pedagog bude mluvit nespisovně – tato skupina může nespisovnou mluvu vnímat jako určitou vadu pedagoga a nebude jej brát jako dostatečného odborníka. Z hlediska spisovné mluvy je pak pro učitele nadále vhodnější, aby mluvil spisovně a snažil se tak spisovnou češtinu i prostřednictvím svého výkladu předávat žákům.

Vzhledem k doposud zjištěným skutečnostem je možné částečně definovat osobnost učitele. Již v první části, ohledně toho, jak by měl pedagog vypadat, bylo určeno, že to může být muž nebo žena, a to spíše mladšího věku. Dále bylo přidáno, že by se mělo jednat o osobu, která si na sebe bere elegantní oblečení, případně, ale méně, oblečení sportovní. Výraz učitele by měl působit radostně a vesele, měl by být uvolněný. Mluvit by měl pedagog spisovně středně silným anebo silným hlasem, a to ve středním tempu, spíše s inklinací k tempu pomalejšímu. Doposud zjištěné skutečnosti pak ukazují na to, že žáci mají poměrně jasnou představu o tom, jak by měl pedagog vypadat, jak by měl vystupovat. V některých případech se jedná o poměrně náročné spojení všech vlastností, které jsou žáky očekávány, ale právě znalost těchto očekávání by měla být pedagogy využita k tomu, aby se žakovskému ideálu pokusili co nejvíce přiblížit.

Právě ideální učitel byl řešen i následujícími otázkami, a to především z toho pohledu, zda se žák s ideálním učitelem setkat. Jedenáctá otázka dotazníkového šetření se zaměřila na to, zda má žák ve své škole, nebo měl ve své škole nějakého učitele, na kterého rád vzpomíná. Dojmy respondentů jsou jednoznačně ovlivněny skutečností, že stále ještě docházejí do školy a pedagogové na ně mají vliv, ale i v této době by měli být respondenti schopni určit, zda mají

nějakého učitele, který je pro ně oblíbený, či nikoli. Rozložení odpovědí na jedenáctou otázku je prezentováno v grafu č. 10.

Graf 27: Rozložení odpovědí na otázku č. 11

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

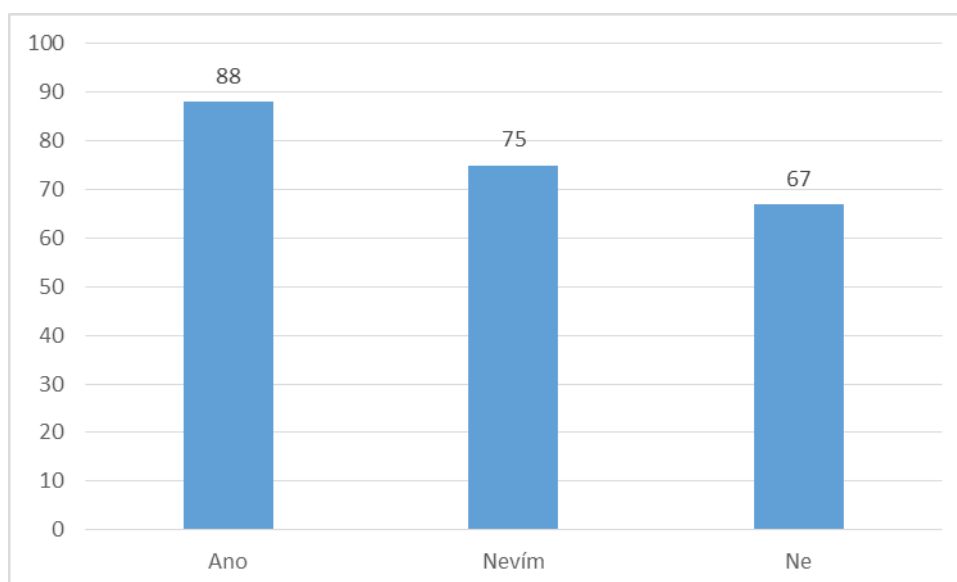
Žáci se přiklonili spíše k odpovědi, že mají oblíbeného pedagoga, na kterého vzpomínají nebo na jehož hodiny se těší. Kladně odpovědělo celkem 143 respondentů (62,17 % z nich). V případě negativních odpovědí se jednalo o celkem 87 respondentů, tedy 37,83 % z celkového počtu. Relativně vysoký počet negativních odpovědí může být způsoben právě tím, že respondenti stále chodí do školy a mají s ní spojené určité negativní aspekty, které se promítly i do tohoto hodnocení. Například žák nemusí mít pocit, že je nějaký jeho pedagog oblíbený, protože byl dotazník rozdáván v období před koncem školního roku, kdy se více zkouší a uzavírají se známky, což může vést k tomu, že se v dané době stávají pro žáka pedagogové obecně neoblíbenými. V případě negativních odpovědí se pak ve větším množství jednalo o chlapce, konkrétně o 56 chlapců z celkem 87 odpovědí.

Na kladných i záporných odpovědích se ale primárně ukazuje jedna zásadní skutečnost – žáci si vytvářejí určité vztahy ke svým učitelům, ať už se jedná o vztahy pozitivní, anebo naopak negativní. Učitel má na své žáky vliv a dochází ke vzniku vazeb, které jsou dány mnoha faktory, jež utvářejí pohled na učitele a jeho schopnosti, ale i na třídu jako celek a na samotnou školu. Pedagog musí tuto skutečnost respektovat a musí přijmout fakt, že si na něj žáci vytvoří názor a že ne všichni žáci, budou mít názor stejný. Toto je potřeba zohlednit v tom smyslu, že se bude pedagog snažit neustále zdokonalovat svůj přístup a bude se na sobě

snažit objevovat chyby, kterými se může projevovat, ale kterých si sám není schopen všimnout, pokud na ně nebude upozorněn. Žáci a jejich hodnocení oblíbenosti učitelů pak může sloužit jako základ k tomu, aby se pedagog snažil některé svoje aspekty výuky a vystupování zdokonalovat a vylepšovat.

Dvanáctá otázka dotazníkového šetření se již přímo zaměřila na problematiku ideálního učitele, a to bez toho, aby byl žákům pojem ideálního učitele definován. Bylo na nich samotných, aby se rozhodli, zda svého oblíbeného učitele považují, anebo nepovažují za ideálního pedagoga. Pro tyto potřeby měli i variantu, že nevědí. Odpovědi na otázku dvanáctou jsou sumarizovány v grafu č. 11.

Graf 28: Rozložení odpovědí na otázku č. 12

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Celkem 88 respondentů, tedy 38,26 % uvedlo, že jejich oblíbený učitel je pro ně učitelem ideálním. V rámci této otázky se však objevilo relativně vyrovnané množství odpovědí pro všechny varianty. Přesto je právě kladná varianta nejčastější. 62 respondentů (29,13 %) uvedlo, že jejich oblíbený učitel, pokud nějakého mají, není jejich ideálním učitelem a nakonec ještě 75 % respondentů uvedlo, že neví, zda je jejich oblíbený učitel učitelem ideálním. Počet negativních a nejistých odpovědí pak může také souviset s otázkou předchozí.

Žákům nebyla dána přímo návaznost otázek, že pokud odpovídali kladně, měli odpovídat i na dvanáctou otázku, a tak je možné předpokládat, že negativní a nejisté odpovědi jsou uváděny respondenty, kteří v předchozí otázce uvedli, že nemají učitele, na kterého by

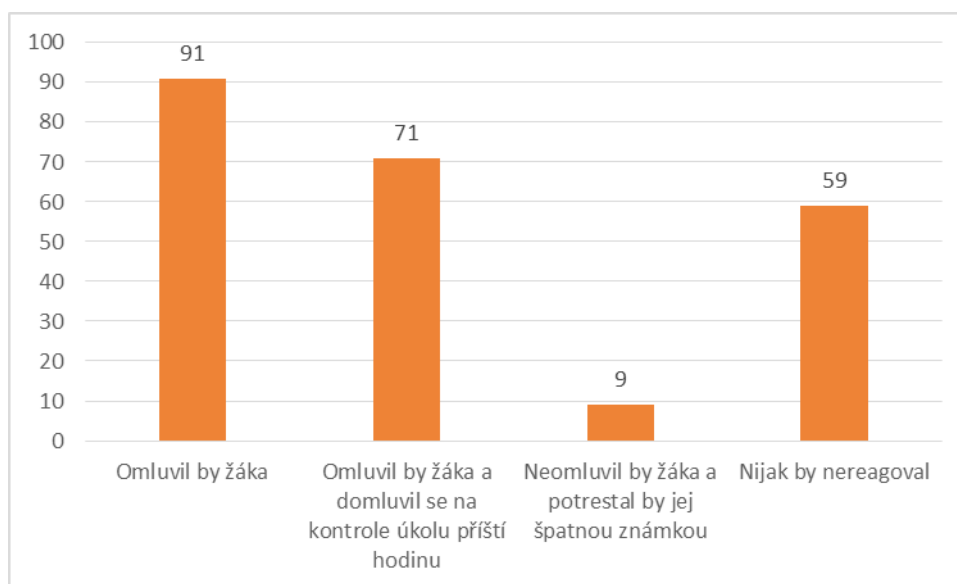
rádi vzpomínali, anebo se na jeho hodiny těšili. To se podrobnějším pohledem na vyplněné dotazníky skutečně potvrdilo, protože z 87 respondentů, kteří na jedenáctou otázku odpověděli, že nemají učitele, na kterého by rádi vzpomínali, anebo se na něj těšili, jich celkem 59 označilo ve dvanácté otázce zápornou odpověď a dalších 20 jich uvedlo odpověď nejistou. Zbýlý počet, celkem 8 respondentů, kteří odpověděli, že nemají učitele, na kterého by rádi vzpomínali, ve dvanácté otázce odpověděli kladně. I když nemají učitele, na kterého rádi vzpomínají, nebo se na něj těší, přesto je jejich oblíbený učitel učitelem ideálním. Takové odpovědi pak mohou být způsobeny nepozorností respondentů, anebo tím že odpovídali na jednotlivé otázky nepřesně a pouze vybírali jednotlivé možnosti podle toho, jak se jim právě zachtělo. Přesto se nejedná o velké množství, aby se dalo hovořit o to, že toto množství není pouze určitou statistickou chybou.

Na základě uvedených odpovědí lze usuzovat, že si žáci vytvářejí konkrétní představu o tom, co by měl splňovat ideální učitel, a mají konkrétní osobnosti, které jsou ochotni pod pojem „ideální učitel“ zahrnout. Do jisté míry se tak jedná o velmi významné ocenění pedagogických pracovníků, protože ti tím získávají přímo od žáků samotných potvrzení toho, že svou práci dělají dobře. Na základě toho, co bylo odpovědí zjištěno, je možné říct, že více jak třetina žáků vidí v některých svých učitelích ideální učitele. Učitel, který se tak snaží o to, aby poskytl žákům co nejlepší vzdělávání a výchovu, budou oceněni právě touto větší třetinou respondentů.

Poslední dvě otázky s uzavřeným počtem variant se zaměřily na to, jak by se podle žáků zachoval ideální učitel v konkrétních situacích, které jsou primárně problematické. Na těchto otázkách je možné vidět, jak si žáci představují chování ideálního učitele v praxi a jejich odpovědi tak prozradí, co od ideálního učitele očekávají, jaké chování od něj vyžadují.

Třináctí otázka se ptala na to, jak by se podle žáků měl zachovat ideální učitel v případě, že si žák zapomněl domácí úkol, ale na začátku hodiny se omluvil. Odpovědi jsou uvedeny v grafu č. 12.

Graf 29: Rozložení odpovědí na otázku č. 13

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

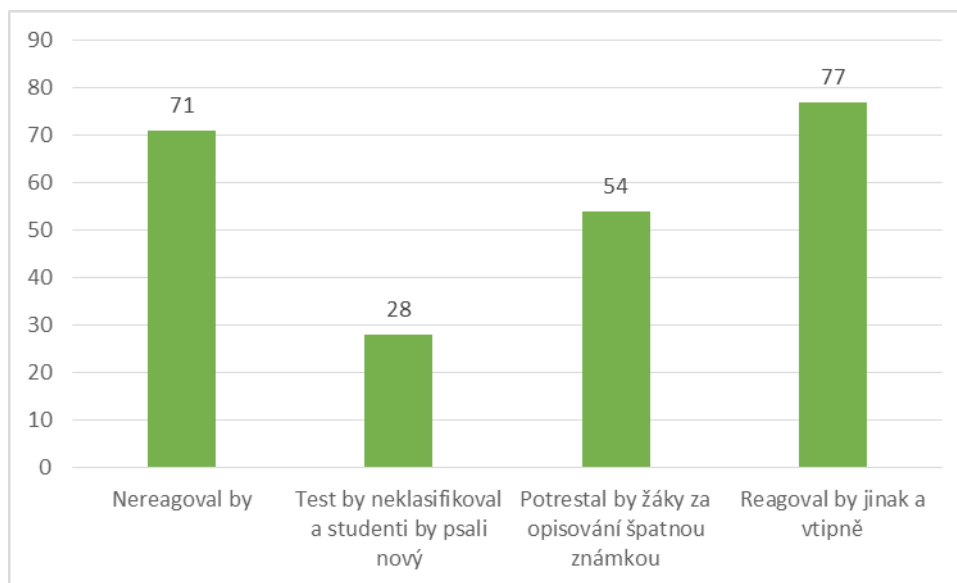
Podle respondentů je jasně určeno, že ideální učitel by se nezachoval tak, že žáka neomluví a navíc ho ještě potrestá špatnou známkou. Tuhle variantu označilo pouze 9 respondentů (3,91 %) a ve všech případech se jednalo o chlapce. Ti tedy ukazují, že pro ně ideálním učitelem může být ten, který je přísný. Největší počet odpovědí je ale uveden u varianty, že by učitel žáka omluvil a tím by problém skončil. Tuto variantu si vybralo 91 respondentů (39,57 %). Ale další velká část žáků (71 odpovědí, tedy 30,87 %) označila odpověď, že by žáka sice omluvili, ale tento by měl úkol přinést na další hodinu. Jedná se o jednání, které těmto žákům připadá spravedlivé vzhledem k ostatním žákům, kteří svůj úkol zdárně přinesli. V prvním případě, kdy si žáci myslí, že ideální učitel by měl žáka pouze omluvit, je pravděpodobné, že určitou spravedlnost respondenti vidí v tom, že žák se sám přizná, a to veřejně před celou třídou. V případě, že by se nepřiznal a vyšlo to najevo až během hodiny, je pravděpodobné, že v takovou chvíli by očekávali přísnější trest, tedy nejen omluvení, ale také dokončení úkolu na příští hodinu. Základním zjištěním, které je odpověďmi prokázáno, je však skutečnost, že studenti očekávají spíše mírnější přístup.

To je dokonce potvrzeno i tím, že 59 respondentů (25,65 %) uvedlo, že by neměl ideální učitel reagovat nijak. Nabízí se teď otázka, zda si respondenti ideálního učitele nepředstavují tak, že tento bude spíše mírným, tichým přihlížejícím, který se nebude žákům příliš plést do jejich života a bude s nimi komunikovat jako přítel, což mohou chápat i tak, že jim budou některé jejich drobné prohřešky odpuštěny. Podobné rozdělení odpovědí je pak

i u další otázky, která se zaměřila na to, jak by se ideální učitel zachoval v konkrétní problematické situaci.

Poslední otázka s uzavřeným počtem variant se ptala na to, jak by se ideální učitel zachoval v případě, že by přistihl žáky při tom, že svůj test opsali od někoho jiného. Souhrnné hodnoty odpovědí pro jednotlivé varianty jsou uvedeny v grafu č. 13.

Graf 30: Rozložení odpovědí na otázku č. 14

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Podle žáků by bylo nejvhodnější, kdyby na danou situaci ideální učitel reagoval nejlépe nějak originálně a vtipně. Tuto variantu označilo 77 respondentů (33,48 %). Opět se tedy ukazuje, že žáci vidí v ideálním učiteli osobu, která nebude trestat, ale jejich prohrěšky spíše přejde s tím, že se vlastně tolik nic neděje a je to v pořádku, pokud to nebude hromadné, i když ani v tu chvíli není možné zaručit, že by se žáci spokojili spíše s nějakým mírným řešením, které nebude vůči těm, kdo se provinili, přísné. Přísnost se tak skutečně nejeví jako vlastnost, která by byla od ideálního učitele očekávána.

Druhá nejčastější odpověď byla ta, že by neměl ideální učitel nijak reagovat. 71 žáků, kteří odpovídali na dotazník (30,87 %) by bylo nejraději, kdyby ideální učitel raději mlčel, a to i v případě kdyby si podvádění všiml a odhalil ho. Ideální učitel je takovým pedagogem, který nedělá studentům příliš velké problémy. Alespoň z dotazníkového šetření prozatím takto osoba ideálního učitele vychází. Přesto jsou mezi žáky tací, kteří by chtěli, aby byl žák, který se provinil, určitým způsobem potrestán. Pokud by mělo k potrestání dojít, tak formou snížené známky z daného testu. Tuto možnost si vybralo celkem 54 respondentů (23,48 %).

Nejméně pak byla označena odpověď, že by provinilec vůbec neměl být klasifikován a měl by psát nový test (28 respondentů, tedy 12,17 %).

Na základě nově zjištěných skutečností, je možné přidat několik nových informací k tomu, jak by měl vypadat ideální pedagog podle mínění respondentů tohoto dotazníkového šetření. Ideální pedagog by tedy měl být muž, nebo žena mladšího věku. Oblékat by se měl elegantně a měl by být v dobré náladě, což by měl dávat najevo. Mluvit by měl silným hlasem a středním, případně pomalejším tempem, spíše spisovně než nespisovně. Za ideálního učitele pak bude považován v případě, kdy v problémových situacích nebude žákům zbytečně škodit, ale spíše nebude reagovat, anebo bude reagovat takovým způsobem, který nebude žákům příliš škodit. Jedná se o popis osoby, který je poměrně problematický, protože se nedá předpokládat, že učitel, který se bude snažit o to, aby výuka a výchova něco žákům přinesly, bude je tak sedět a ignorovat, že žáci neplní svoje povinnosti. Pedagog by měl od svých žáků vyžadovat kázeň a dodržování určitých pravidel. Žáci by si měli uvědomit, že ideální pedagog by měl být vnímán nejen jako hodný, ale také jako přísný a spravedlivý. Na to, jak je komplexně osobnost pedagoga vnímána se pak zaměřila zbylá část dotazníkového šetření této diplomové práce.

Dotazníkové šetření obsahovalo už pouze dvě otázky, které se zaměřily na jednotlivé vlastnosti, které jsou s učitelským povoláním spojovány, a bylo na žácích, aby rozhodli, jestli tyto vlastnosti skutečně vnímají jako takové, které jsou pro ně s ideálním učitelem spojovány, či nikoli. Jednalo se o rozsáhlejší otázky, kde bylo úkolem respondentů zhodnotit jednotlivá tvrzení a jednotlivé vlastnosti podle dvou různých škál, které byly k otázkám přiřazeny. Patnáctá otázka dotazníkového šetření po respondentech vyžadovala, zda podle nich pro ideálního učitele platí jednotlivá tvrzení, která byla v otázce uvedena. Tvrzení a hodnoty počtu označení uvedených variant hodnocení jsou uvedeny v následující tabulce č. 1. Škála měla celkem čtyři stupně – tvrzení určitě platí, spíše platí, spíše neplatí a určitě neplatí.

Tabulka 1: Rozložení odpovědí na otázku č. 15

	Určitě platí	Spíše platí	Spíše neplatí	Určitě neplatí
Má hluboké znalosti ve svém předmětu	168	57	5	0
Umí látku dobře vysvětlit	161	68	1	0
Má smysl pro humor	112	86	25	7
Je objektivní a nenadržuje	197	31	2	0
Používá metody, které tě vtáhnou do výuky	101	67	43	19
Je přátelský a chce pomoci každému	142	58	29	1

Má ve třídě kázeň	68	109	34	19
Je přísný a náročný, hodně vyžaduje	38	48	98	46

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

V tabulce 1 jsou šedou barvou vyznačeny odpovědi s nejvyšší četností pro jednotlivé charakteristiky, které byly pro ideálního pedagoga uvedeny. Z celkem osmi charakteristik se respondenti u šesti shodli, že by jimi měl ideální učitel určitě disponovat. Konkrétně se jedná o následujících charakteristiky: má hluboké znalosti ve svém předmětu, umí látku vysvětlit, má smysl pro humor, je objektivní a nenadržuje, používá metody, které vtáhnou do výuky, je přátelský a chce pomoci každému. U čtyř z těchto šesti charakteristik byla dokonce odpověď „Určitě platí“ označena více jak polovinou respondentů. Pouze v případě toho, že ideální učitel má mít smysl pro humor se jednalo o 112 žáků (48,69 %) a u varianty, že by měl používat metody výuky, které zaujmou 101 respondentů (43,91 %). I v těchto případech byla ale četnost nejvyšší u varianty „Určitě platí“.

Ani v jednom případě nejvyšší četnost neobjevila u varianty „Určitě neplatí“, ale to, že by měl být ideální učitel přísný a náročný a měl by hodně vyžadovat, má nejvyšší četnost u hodnoty „Spíše neplatí“. Na základě tohoto poznání se tak zdá, že žáci si dovedou představit, jaké jsou vlastnosti ideálního pedagoga, jak by se měl projevovat, ale přísnost k těmto vlastnostem spíše nepatří. Opět to souvisí se skutečností, že žáci si přejí takového učitele, který jim nedělá problémy.

Varianta, že má mít ideální učitel ve třídě kázeň, měla nejvyšší četnost odpovědí „Spíše platí“, takže i tento aspekt je u ideálního pedagoga předpokládán, i když nikoli s takovým důrazem jako ostatní charakteristiky, které mají nejvyšší četnost odpovědí „Určitě platí“. Na základě uvedených zjištění je pak možné shrnout, že ideální učitel je osobou, která má hluboké znalosti, jež dovede žákům předávat a dobře je vysvětlit, a to prostřednictvím zajímavých metod, má smysl pro humor, je přátelský a nikomu nenadržuje a případně si také dovede udržet pořádek ve třídě, ale není moc přísný a náročný.

Na hodnocení se zaměřila i poslední otázka dotazníkového šetření, která se ptala na to, jak by respondenti hodnotili jednotlivé vlastnosti ideálního pedagoga podle následující hodnotící škály:

- 1 – Velmi důležité
- 2 – Důležité
- 3 – Neutrální
- 4 – Spíše nedůležité

Rozložení odpovědí s nejvyšší četností vyznačenou šedě je uvedeno v tabulce č. 2.

Tabulka 2: Rozložení odpovědí na otázku č. 16

	1	2	3	4	5
Umí jednat s dospělými i dětmi	29	87	68	29	17
Dovede organizovat práci sobě i žákům	38	97	51	29	15
Má všeobecné znalosti	85	94	35	11	5
Poslouchá názory žáků a diskutuje s nimi	88	86	48	6	2
Zapojuje do činnosti celou třídu, ne jen vybrané žáky	44	98	45	21	12
Zkouší objektivně, nenadržuje	152	53	24	1	0
Chválí a povzbuzuje	93	64	53	12	8
Nechodí pozdě na hodiny	12	23	24	108	63
Neprodlužuje hodinu přes přestávku	66	74	64	19	7
Je přátelský, ale přísný	45	56	28	61	40
Má důvěru žáků	81	73	45	19	12

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

V rámci vybraných charakteristik je již rozdělení četností výrazně různorodější než v předchozím případě, což je způsobeno tím, že byly vybrány charakteristiky, které jsou velmi specifické, ale přitom nemusejí mít až takový vliv na to, jak se pedagog projevuje v očích svých studentů. Nejméně důležité se podle četností odpovědí jeví skutečnost, že ideální učitel nechodí pozdě na hodiny a zároveň, že je přátelský, ale přísný. V prvním případě se jedná o aspekt, který se nejeví důležitý, naopak může být pro žáka chápán jako přínosný, protože pokud přijde učitel pozdě, mají žáci zkrácenou hodinu. Ve druhém případě je rozložení četností zajímavější ve smyslu, že jsou do jednoho tvrzení dány dvě charakteristiky, které jsou protikladné – je přátelský, ale zároveň je přísný. Podle absolutní četnosti pak skutečně u respondentů převažuje spíše vnímání toho, že je pedagog přísný, a tak raději volí hodnocení negativnější. V případě této charakteristiky je však vhodné se zaměřit i na souhrnnější hodnocení. Pokud budeme za kladné hodnocení považovat hodnoty 1 a 2 a za negativní hodnoty 4 a 5, tak u charakteristiky přátelský, ale přísný vychází celkem 101 odpovědí pro kladné hodnocení a 101 odpovědí pro záporné hodnocení. Celkově je tak možné shrnout, že žáci v tomto ohledu nejsou jednotní, a i když je nejvyšší četnost u hodnocení 4, je zde velká část respondentů, která vnímá ideálního pedagoga jako zároveň přátelského a přísného a tyto charakteristiky jsou pro ně velmi důležité nebo důležité.

Ani v jednom případě nebyla nejvyšší četnost zaznamenána u hodnocení 3 (neutrální) a hodnocení 5 (nedůležité). V případě hodnocení 2 (důležité) byla nejvyšší četnost u těchto charakteristik: umí jednat s dětmi i dospělými, má organizační schopnosti, má všeobecné znalosti, do aktivit zapojuje celou třídu a hodinu neprodlužuje přes přestávku. Žáci tak chtějí být pod ideálním učitelem součástí kolektivu a chtějí být vnímáni jako součást kolektivu, který je organizačně funkční a kde mezi sebou jednotlivci komunikují.

Nejvíce důležité jsou ale následující charakteristiky, které měly nejvyšší četnost u odpovědí 1 (velmi důležité): ideální pedagog je osobou, která poslouchá názory žáků a diskutuje s nimi, zkouší objektivně a nenadržuje (u této charakteristiky bylo v rámci celé otázky nejvíce odpovědí u hodnocení – celkem 152 odpovědí, tedy 66,09 % respondentů), ideální pedagog chválí a povzbuzuje a vysloužil si důvěru žáků. Vlastnosti, které jsou s žáky spojovány, jsou tak skutečně vlastními komplexními, které by si měl pedagog osvojit. Z pohledu žáků se zdá důležité, aby ve třídě panovala dobrá, přátelská atmosféra, kde jsou si všichni rovni a kde nedochází k tomu, že by mělo být někomu nadřezováno, ale zároveň spíše odmítají skutečnost, že by byla ona přátelská atmosféra vystavena na tom, že bude ideální pedagog přísný. Ideální pedagog by podle respondentů dotazníkového šetření měl být spíše méně přísný.

4.3 Zhodnocení hypotéz

V metodice práce byly stanoveny celkem dvě hypotézy, které dotazníkové šetření mělo potvrdit, anebo vyvrátit. První hypotéza práce byla stanovena následovně: Pro žáky je nejdůležitější vlastnost, kterou by měl ideální učitel mít, jeho spravedlivý přístup. Pro potvrzení této hypotézy je třeba vyhledat údaje v tabulce č. 1 a v tabulce č. 2. V prvním případě celkem 197 respondentů uvedlo, že je ideální učitel objektivní a nenadržuje. Tato charakteristika ideálního učitele pro žáky určitě platí. Je to charakteristika s nejvyšší četností. Pro kontrolu byla obdobná charakteristika dána i do poslední otázky, kde se mělo hodnotit, jak je pro žáky důležité, že je pedagog objektivní a nenadržuje během zkoušení. I v případě poslední otázky bylo nejvíce pozitivních odpovědí (152 respondentů) uvedeno právě u varianty objektivnosti. Na základě těchto zjištění je tedy **první hypotéza diplomové práce potvrzena**.

Druhá hypotéza byla stanovena takto: Přísnost je vlastností, která je spojována s ideálním učitelem maximálně třetinou respondentů. Opět je možné vysledovat odpovědi v otázkách 15 a 16, ale částečně také v otázkách 13 a 14, kde měli žáci odpovídat, jak by se

podle nich měl ideální pedagog zachovat v konkrétních situacích. Nejpřísnější varianty měly nejmenší četnost označení. V otázce č. 15 celkem 38 respondentů uvedlo, že pro učitele určitě platí, že je přísný, 48 respondentů pak, že tato varianta spíše platí. Dohromady se tedy jedná o 86 respondentů, kteří si myslí, že by měl být ideální učitel také přísný. 86 odpovědí činí celkem 37,39 % z celkového množství respondentů. Vzhledem k tomu, jak byla druhá hypotéza stanovena, tedy mělo se jednat maximálně o třetinu respondentů, je **druhá hypotéza zamítnuta**. Jedná se o relativně malé množství, které je nad třetinovou hodnotou, ale přesto se jedná o větší množství, než bylo stanovenou hypotézou očekáváno.

Na základě dotazníkového šetření tedy byla první hypotéza potvrzena a druhá hypotéza zamítnuta. V následující části jsou shrnuta základní zjištění, která jsou porovnávána s teoretickými východisky, která byla v práci představena a také s výzkumem, který byl proveden Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Práce se tak zaměřuje na porovnání stavu z hlediska teorie a na základě srovnání s poznatky, které byly získány vlastním výzkumem.

5. Diskuse

V teoretické části bylo uvedeno, jaké jsou charakterové vlastnosti ideálního učitele. Jednalo se o následující vlastnosti³⁸ (k jednotlivým odrážkám je uvedeno, zda se tyto vlastnosti objevily v odpovědích, které byly zaznamenány v rámci dotazníkového šetření této diplomové práce:

- **Vřelý** – tuto vlastnost je možné do jisté míry rozpoznat mezi odpověďmi respondentů na základě otázky č. 7 (graf č. 6), kde žáci uvedli, že by měl mít učitel radostný anebo uvolněný výraz, což je s vřelostí do jisté míry spojeno. Z toho, jak pedagog vystupuje, jak se tváří, jsou studenti schopni si udělat představu o tom, jak k nim přistupuje. Z útočného, nepřátelského, přísného nebo znuděného výrazu nebudou mít žáci pocit, že je jejich učitel vřelou osobou.
- **Chápavý** – chápavost, kterou žáci oceňují, lze vysledovat na základě odpovědí na otázky 13 a 14, kdy respondenti uváděli, jaké chování by od ideálního učitele očekávali v problematických situacích. Právě chápavost by se dala označit na prvním místě, protože respondenti nechtějí, aby se například z toho, že zapomněli úkol, dělal problém. Stejně tak ale nechtějí, aby se příliš řešilo, že opisují. Je tedy otázkou, kde končí chápavost a kde již nastupuje vytváření prostředí, kde jsou jen minimální limity pro chování a porušování pravidel.
- **Přátelský** – na základě odpovědí na otázku 15 je skutečně možné potvrdit, že by měl být pedagog přátelský, ale v případě, že je přátelský, neměl by být příliš přísný, jak bylo zjištěno z odpovědí na otázku č. 16.
- **Odpovědný** – celkem 38 respondentů uvedlo, že je pro ně velmi důležité, aby byl ideální pedagog organizovaný, dalších 97 respondentů uvedlo, že je to pro ně důležité. Odpovědnost pak souvisí i s tím, že bylo zjištěno, že ideální pedagog by měl mít podle respondentů dostatečné znalosti ve svém předmětu, ale je také schopen objektivního přístupu ke svým žákům.
- **Soustavný** – soustavnost může souviset s tím, že je pedagog organizovaný, systematický a má ve třídě kázeň, má zde pořádek, co je také vlastnost, která by podle respondentů pro ideálního učitele měla spíše platit.
- **Vynalézavý** – tuto vlastnost je možné spojit s tím, že by měl ideální učitel využívat během výuky takové metody, které jsou zajímavé a které dokážou vtáhnout žáky. Toto

³⁸ FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-063-4. S. 364.

bylo zjištěno prostřednictvím otázky 15, kde s tímto souhlasí celkem 168 respondentů, ať už to pro ně platí určitě či spíše.

- **Nadšený** – opět by bylo možné vycházet na základě odpovědí na otázku č. 6, kdy se předpokládá, že učitel, který bude radostný a usměvavý, případně uvolněný, je učitelem, který je pro svou práci nadšený a žáci dokážou toto nadšení z jeho výrazu a přístupu vycítit.

Na základě toho, co bylo zjištěno v diplomové práci, je tak v podstatě možné potvrdit to, co bylo prezentováno Fontanou (1997)³⁹. Žáci skutečně vyžadují takové vlastnosti, které jsou výše popsány a představují si ideálního učitele jako člověka, který těmito vlastnostmi disponuje. Na základě tohoto srovnání je tak možné určit, že by měl být ideální pedagog osobou, která je vřelá, chápavá, přátelská, ale nikoli přísná, odpovědná, soustavná, vynalézavá a nadšená.

V souvislosti s tím, co bylo zjištěno dotazníkovým šetřením v diplomové práci, je vhodné porovnat výsledky, které byly získány na základě výzkumu provedeného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v roce 2009. Na základě tohoto výzkumu bylo zjištěno následující: „*Žáci považují ve škole za nejdůležitější spravedlivý přístup učitelů k žákům (95 %), přátelskou atmosféru a vřelé prostředí (93) a odborně připravené učitele (92), vybavení moderní technikou a pomůckami (91), příjemné a hezké prostředí a přitažlivý, zajímavý způsob výuky (90), školu, kde by působili lidsky kvalitní učitelé–osobnosti (87) a přístup učitelů a ředitele k žákům a rodičům by byl partnerský (80). Téměř tři čtvrtiny žáků by uvítaly kázeň ve třídě a kvalitní stravování (74) a schopnost učitelů věnovat se každému žákovi (72).*“⁴⁰ Dotazníkové šetření diplomové práce se nezaměřilo na naprosto stejné charakteristiky a některé nebyly v rámci diplomové práce zohledněny, ale přesto je možné učinit porovnání, které je prezentováno v tabulce č. 3, kde je uvedeno, jaké jsou preference podle výzkumu MŠMT a jaké jsou preference podle odpovědí uvedených v této diplomové práci. Hodnoty, které jsou uvedeny pro údaje z diplomové práce, vycházejí z odpovědí na otázku 15 a 16 a jsou zde zahrnuty pouze kladné odpovědi, tedy odpovědi „Určitě platí“ a „Spíše platí“ pro otázku č. 15, a hodnoty 1 a 2 pro charakteristiky podle otázky č. 16.

³⁹ FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-063-4. S. 364.

⁴⁰ HRUBÁ, Jana. Jak by měla vypadat ideální škola a učitel. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2009 [cit. 2015-06-17]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/7707/jak-by-mela-vypadat-idealni-skola-a-ucitel.html/>

Tabulka 3: Porovnání výzkumů

	Výzkum MŠMT	Diplomová práce
Spravedlivý přístup	95 %	99,13 % (viz tabulka 1)
Přátelský přístup	93 %	86,96 % (viz tabulka 1)
Odborná znalost	92 %	97,83 % (viz tabulka 1)
Moderní metody výuky	91 %	73,04 % (viz tabulka 1)
Kázeň ve třídě	66 %	76,96 % (viz tabulka 1)
Věnovat se každému žákovi	72 %	61,74 % (viz tabulka 2)

Zdroj: MŠMT (2009)⁴¹, vlastní dotazníkové šetření

Hodnoty obou výzkumů jsou odlišné, ale přesto je možné zde najít shodné rysy v tom smyslu, že všechny charakteristiky, které jsou výše uvedeny, jsou pro žáky důležité a představují pro ně vlastnosti, které si spojují s tím, jak vypadá ideální učitel a jeho výuka. Základem je tedy spravedlivý přístup ke všem žákům, kdy všichni jsou zapojeni do výuky, během které se využívají moderní metody vzdělávání, díky nimž je snazší žáky zaujmout a strhnout. Kázeň ve třídě se pak podle výzkum provedeného v diplomové práci jeví ještě o něco důležitější než v případě výzkumu provedeného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Ve všech případech je ale nadpoloviční polovina respondentů, kteří souhlasí s důležitostí dané charakteristiky pro osobnost ideálního učitele. Pro praxi je pak velmi důležité, že žáci mají relativně jasnou představu o tom, kdo je to ideální učitel a jaké jsou jeho vlastnosti, podle kterých si dovedou žáci sami pedagoga zařadit a určit si, jestli je pro ně ideálním, či nikoli. Výsledky takového výzkumu by pak měly být primárně přínosné pro samotné pedagogy, kteří na základě uvedených informací mohou svoje chování přizpůsobovat takovým způsobem, aby k onomu ideálu dostaly blíže. Smyslem pedagoga by však nemělo být to, aby ideálu skutečně dosáhl, a to naprostou změnou své osobnosti. To ani není reálně možné. Je potřeba se zaměřit na to, co ideál představuje a jaké jsou chyby, které pedagog dělá. Vlastní vůlí pak může svoje chyby eliminovat a svou výuku vylepšovat.

⁴¹ HRUBÁ, Jana. Jak by měla vypadat ideální škola a učitel. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2009 [cit. 2015-06-17]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/7707/jak-by-mela-vypadat-idealni-skola-a-ucitel.html/>

Závěr

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jak si žáci základních škol představují ideálního učitele. Porovnává se také, jaké existují odlišnosti ve vnímání učitelského ideálu a jak žáci hodnotí v tomto směru školní realitu. To, jaké jsou představy žáků vzhledem k tomu, jaká jsou teoretická východiska, je relativně obdobné. Vlastnosti, které jsou ideálnímu učiteli přisuzovány v teorii, mu byly přisouzeny i samotnými žáky na základě dotazníkového šetření, které bylo v rámci práce provedeno. Jedná se o následující vlastnosti: ideální pedagog je osoba vřelá, chápavá, přátelská, odpovědná, soustavná, vynalézavá a nadšená. Problematika ideálního pedagoga se však ukázala výrazně komplexnější, protože žáci byly schopni zhodnotit více vlastností a na jejich základě tak bylo možné vytvořit profil ideálního pedagoga.

Na základě údajů, které byly v práci získány, je možné finálně definovat podobu ideálního učitele následujícím způsobem: Nezáleží na tom, zda je učitel mužem či ženou, ale mělo by se jednat o osobu, která je spíše mladší, aby tak měla věkem blíže ke svým žákům. Pro učitele je přínosné, že z pohledu žáků tolik nerozhoduje první dojem, i když t od učitele očekávají, že se bude určitým způsobem oblékat – nejlépe by to mělo být elegantní oblečení. Pedagog může mít své osobní problémy, ale ve třídě by se měl tvářit radostně, měl by být usměvavý a uvolněný, aby se jeho rozpoložení přeneslo i na žáky samotné. Ti nechtějí pedagoga, který bude přísný nebo zamračený.

Ideální učitel by měl k žákům mluvit středně silným nebo silným hlasem, a to ve středním tempu, aby nemluvil rychle, může mluvit i pomaleji. Co se spisovné češtiny týká, tak žáci ji od svého učitele stále očekávají, i když to pro ně není zásadně důležitý faktor a pro některé respondenty si může ideální učitel dovolit mluvit i nespisovně, i když nikoli dlouhodobě, spíše mu mohou nějaká slova uklouznout.

Žáci od učitele očekávají, že pokud nedonesou na hodinu úkol, nebude tento prohřešek výrazným problémem a ideální pedagog pouze přistoupí k tomu, že žáka omluví, pokud se tento sám omluví na začátku hodiny. I v případě, že se žák proviní opsáním celého testu, by měl ideální učitel postupovat smířlivě a nereagovat nijak přísně, ale spíše vtipně, nebo nereagovat vůbec. Zde se představy žáků liší od toho, co by bylo vhodné, protože v případě, že nebude pedagog vůbec přísný, může dojít k tomu, že se bude narušovat kázeň ve třídě a žáci si budou stále více dovolovat. I přes předpoklady žáků je pak třeba očekávat, že přísnost by v určité míře měla k ideálnímu pedagogovi patřit.

Kromě výše uvedeného by měl ideální pedagog podle respondentů disponovat ještě následujícími vlastnostmi: má dosaženou dostatečnou odbornost a je patrné, že znalosti umí používat. Látku, kterou přednáší, umí dobře vysvětlit a využívá k tomu zajímavé metody, které dovedou žáky vtáhnout. Ideální pedagog je objektivní a nenadržuje vybraným žákům, je přátelský a chce pomoci každému, je schopen si udržet ve třídě kázeň, ale není ke svým žákům přísný. Ideální pedagog by měl umět jednat s dospělými i dětmi, měl by mít všeobecné znalosti a být schopen organizovat práci ve třídě i během své přípravy. Také by měl do činnosti zapojovat celou třídu, nikoli jen oblíbence. Mezi zásadní vlastnosti ideálního pedagoga pak ještě patří naslouchání žákům a získání si jejich důvěry, zkoušení, které je objektivní, a chválení a povzbuzování žáků.

Pro praktickou část práce byly stanoveny dvě hypotézy, na jejichž základě je možné určit, že hlavním aspektem toho, podle čeho posuzují, zda je pedagog ideálním učitelem, je skutečnost, jestli je pedagog spravedlivý a objektivní. Práce pak ještě předpokládala maximálně třetinu respondentů, kteří uvedou, že je pro ně důležitým faktorem u ideálního pedagoga přísnost, ale hodnota tohoto faktoru byla mírně nad třetinou. Přesto přísnost nepatří k základní vlastnostem, které jsou od žáků očekávány.

V úvodu si diplomová práce položila dvě otázky. První z nich byla: Existují mezi ideálem a realitou disproporce? Dle toho, co bylo v práci zjištěno, je disproporce především v tom, že žáci by u ideálního učitele eliminovali přísnost, ale neuvědomují si, že by to mohlo vést k narušení dalších aspektů fungování jejich třídy, především pak z hlediska kázně a případně i z hlediska respektu k učiteli jako autoritě. Určitá přísnost je vyžadována i od ideálního učitele a žáci musejí tuto skutečnost přijmout.

Druhá otázka se v úvodu ptala takto: Jakých očekávaných vlastností se dětem u současných učitelů nejvíce nedostává? V rámci dotazníkového šetření bylo uvedeno, že 143 respondentů (62,17 % z celkového souboru) má svého ideálního učitele. Na základě této skutečnosti by tedy bylo možné zhodnotit, že většině respondentů se dostává od učitele takových vlastností, které očekávají. V případě, že tomu tak není, lze předpokládat, že přísnost bude jednou z vlastností, kterou dostávají, ale úplně ji neočekávají. Mezi další vlastnosti, kterých se jim od pedagogů nedostává, mohou patřit kázeň, přátelský přístup, nebo využívání zajímavých výukových metod.

Seznam použitých zdrojů

1. BRUDÍKOVÁ, Eva. Efektivní škola = osobnost učitele + kvalitní ředitel. *Učitelské noviny*, 2006, č. 38. ISSN 0139-5718.
2. ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.
3. DYTROVÁ, Radmila, KRHUTOVÁ, Marie. *Učitel: Příprav na profesi*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2863-6.
4. DYTRTOVÁ, Radmila, SANDANUSOVÁ, Anna. *Kapitoly z pedagogické praxe: Textová studijní opora*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2004. ISBN 80-213-1178-9.
5. FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-063-4.
6. HAVLÍČKOVÁ, Daniela. *Metodika - Kompetence, Kvalita, Kvalifikace, (sebe)Koncepce: pro neformální vzdělávání*. Praha: Národní institut pro další vzdělávání, 2015. ISBN 978-80-87449-50-9.
7. HELUS, Zdeněk. Učitelské povolání dnes a zítra: Čeho se obávat, s čím bojovat, co vyžadovat. In SOMR, Miroslav. *Pedagogika pedagogů: tradice a současnost učitelství*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2012. ISBN 978-80-7394-397-4. S. 75-87.
8. HOUŠKA, Tomáš. *Škola pro třetí tisíciletí*. Praha: Tomáš Houška, 1995. ISBN 80-901740-4-3.
9. HRONÍK, František. *Hodnocení pracovníků*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1458-2.
10. HRUBÁ, Jana. Jak by měla vypadat ideální škola a učitel. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2009 [cit. 2015-06-17]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/7707/jak-by-mela-vypadat-idealni-skola-a-ucitel.html/>
11. JŮVA, Vladimír, a kol. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-95-8.
12. KOŤA, Jaroslav. Učitel, jeho sebereflexe a společnost. *Pedagogika*, 1994, roč. 44, č. 4, s. 307-309.
13. MANNIOVÁ, Jolana. Autorita ako sociálny kapitál osobnosti učiteľa a negatívne dôsledky manipulácie v škole. In VALIŠOVÁ, Alena. *Autorita a proměny jejího*

- pojetí v edukačním prostředí*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011, 337 s. ISBN 978-80-246-1939-2. S. 70-85.
14. MAREŠ, Jiří, KŘIVOHLAVÝ Jaro. *Komunikace ve škole*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1070-3.
 15. MAREŠ, Jiří, SLAVÍK, Jan, SVATOŠ, Tomáš, ŠVEC, Vlastimil. *Učitelovo pojetí vyučování*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1996. ISBN 80-210-1444-X.
 16. PROCHÁZKA, Miroslav a Petra BINDEROVÁ. *Autorita učitele v kontextu utváření jeho kompetencí*. In VALIŠOVÁ, Alena. *Autorita a proměny jejího pojetí v edukačním prostředí*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011, 337 s. ISBN 978-80-246-1939-2. S. 181-193.
 17. PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
 18. PRŮCHA, Jan. *Učitel: Současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-621-7.
 19. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6. S.
 20. ŘEHULKA, Evžen, ŘEHULKOVÁ, Olivia. *Učitelé a zdraví*. Brno: Pavel Křepela, 1998. ISBN 80-902653-0-8.
 21. SMÉKAL, Vladimír. *Psychologie osobnosti*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989.
 22. SVATOŠ, Tomáš. *Studentské představy, prožívání a hodnocení učitelské profesionalizace*. *Pedagogika*, 1997, roč. 47, č. 2, s. 150-162.
 23. ŠVEC, Vlastimil. *Diagnostika a autodiagnostika učitelova pojetí výuky a možnosti využití jejich výsledků*. In MAREŠ, Jiří. *Učitel: Jeho příprava a požadavky školské praxe*. Ústí nad Labem: ČAPV, 1994. ISBN 80-901670-0-4.
 24. TURECKIOVÁ, Michaela. *Fenomén autority v kontextu celoživotního učení*. In VALIŠOVÁ, Alena. *Autorita v edukační a sociální práci*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012, 411 s. ISBN 978-80-7395-507-6. S. 187-197.
 25. VALACH, Milan. *Poslání učitele pro 21. století*. In STŘELEČEK, Stanislav. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-61-3.
 26. VALIŠOVÁ, Alena, a kol. *Autorita jako pedagogický problém*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-624-4.
 27. VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-082-4.

28. VETEŠKA, Jaroslav a Michaela TURECKIOVÁ. *Kompetence ve vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1770-8.
29. VORLÍČEK, Chrudoš. *Úvod do pedagogiky*. Jinočany: H & H, 2000. ISBN 80-86022-79-X.
30. Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Přílohy

Příloha 1: Dotazník

Příloha 2: Vyplněný dotazník

Příloha 1: Dotazník

Velice děkuji za tvou spolupráci na dotazníku, který se věnuje osobnosti učitele. Prosim, odpovídej podle pravdy. Tvé odpovědi budou použity pro výzkum zaměřený na hodnocení ideálního učitele.

Odpověď zakroužkuj vždy jen jednu. V hodnotících otázkách udělej křížek v každé řádce u tebou vybrané hodnoty.

1. Jsi:

- a) Chlapec
- b) Dívka

2. Do jaké třídy chodíš?

- a) 6. třída
- b) 7. třída
- c) 8. třída
- d) 9. třída

3. Učitel by měl být:

- a) Žena
- b) Nezáleží na tom
- c) Muž

4. Učitel/učitelka by podle tebe měl/a být:

- a) Mladý/á
- b) Spíše mladší
- c) Nezáleží na tom
- d) Spíše starší
- e) Starý/á

5. Ovlivní tě dlouhodobě celkový první dojem z učitele?

- a) Ano
- b) Nevím, nevšiml/a jsem si toho
- c) Ne

6. Jak by podle tebe měl být učitel oblečen?

- a) Podle poslední módy
- b) Elegantně
- c) Sportovně
- d) Staromódně

7. Výraz obličeje učitele by podle tebe měl být

- a) Uvolněný
- b) Přísný
- c) Radostný, usměvavý
- d) Zamračený

8. Hlas učitele by měl být

- a) Silný
- b) Střední
- c) Tichý

9. Tempo řeči učitele by mělo být

- a) Rychlé
- b) Střední
- c) Pomalé

10. Je pro tebe důležité, zda učitel mluví spisovně?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím

- d) Spíše ne
- e) Rozhodně ne

11. Máš ve škole učitele, na kterého rád/a vzpomínáš, nebo se na jeho hodiny těšíš?

- a) Ano
- b) Ne

12. Považuješ svého oblíbeného učitele za ideálního učitele?

- a) Ano
- b) Nevím
- c) Ne

13. Jak by se podle tebe zachoval ideální učitel, pokud by si žák zapomněl úkol, ale na začátku hodiny by se omluvil?

- a) Omluvil by Žáka
- b) Omluvil by Žáka a domluvil se na kontrole úkolu příští hodinu
- c) Neomluvil by Žáka a potrestal by jej špatnou známkou
- d) Nijak by nereagoval

14. Jak by se podle tebe zachoval ideální učitel, pokud ví, že žáci opsali celý test?

- a) Nereagoval by
- b) Test by neklasifikoval a studenti by psali nový
- c) Potrestal by Žáky za opisování špatnou známkou
- d) Reagoval by jinak a vtipně

15. Jak podle tebe platí následující tvrzení v případě učitele, kterého máš rád/a?

	Určitě platí	Spíše platí	Spíše neplatí	Určitě neplatí
Má hluboké znalosti ve svém předmětu				
Umí látku dobře vysvětlit				
Má smysl pro humor				
Je objektivní a nenadržuje				
Používá metody, které tě vtáhnou do výuky				
Je přátelský a chce pomoci každému				
Má ve třídě kázeň				
Je přísný a náročný, hodně vyžaduje				

16. Jak jsou pro tebe u pedagoga důležité následující faktory?

	1	2	3	4	5
Umí jednat s dospělými i dětmi					
Dovede organizovat práci sobě i Žákům					
Má všeobecné znalosti					
Poslouchá názory Žáků a diskutuje s nimi					
Zapojuje do činnosti celou třídu, ne jen vybrané Žáky					
Zkouší objektivně, nenadržuje					
Chválí a povzbuzuje					
Nechodí pozdě na hodiny					
Neprodlužuje hodinu přes přestávku					
Je přátelský, ale přísný					
Má důvěru Žáků					

Legenda:

- 1 - Velmi důležité
- 2 - Důležité
- 3 - Neutrální
- 4 - Spíše nedůležité
- 5 - Nedůležité

Děkuji za vyplnění dotazníku!

Příloha 2: Vzorový vyplněný dotazník

Velice děkuji za tvou spolupráci na dotazníku, který se věnuje osobnosti učitele. Prosím, odpovídej podle pravdy. Tvé odpovědi budou použity pro výzkum zaměřený na hodnocení ideálního učitele. Odpověď zakroužkuj vždy jen jednu. V hodnotících otázkách udělej křížek v každé řádce u tebou vybrané hodnoty.

1. Jsi:

- a) Chlapec
- b) Dívka

2. Do jaké třídy chodíš?

- a) 6. třída
- b) 7. třída
- c) 8. třída
- d) 9. třída

3. Učitel by měl být:

- a) Žena
- b) Nezáleží na tom
- c) Muž

4. Učitel/učitelka by podle tebe měl/a být:

- a) Mladý/á
- b) Spíše mladší
- c) Nezáleží na tom
- d) Spíše starší
- e) Starý/á

5. Ovlivní tě dlouhodobě celkový první dojem z učitele?

- a) Ano
- b) Nevím, nevšiml/a jsem si toho
- c) Ne

6. Jak by podle tebe měl být učitel oblečen?

- a) Podle poslední módy
- b) Elegantně
- c) Sportovně
- d) Staromódně

7. Výraz obličeje učitele by podle tebe měl být

- a) Uvolněný
- b) Přísný
- c) Radozný, usměvavý
- d) Zamračený

8. Hlas učitele by měl být

- a) Silný
- b) Střední
- c) Tichý

9. Tempo řeči učitele by mělo být

- a) Rychlé
- b) Střední
- c) Pomalé

10. Je pro tebe důležité, zda učitel mluví spisovně?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Rozhodně ne

11. Máš ve škole učitele, na kterého rád/a vzpomínáš, nebo se na jeho hodiny těšíš?

- a) Ano
- b) Ne

12. Považuješ svého oblíbeného učitele za ideálního učitele?

- a) Ano
- b) Nevím
- c) Ne

13. Jak by se podle tebe zachoval ideální učitel, pokud by si žák zapomněl úkol, ale na začátku hodiny by se omluvil?

- a) Omluvil by žáka
- b) Omluvil by žáka a domluvil se na kontrole úkolu příští hodinu
- c) Neomluvil by žáka a potrestal by jej špatnou známkou
- d) Nijak by nereagoval

14. Jak by se podle tebe zachoval ideální učitel, pokud ví, že žáci opsali celý test?

- a) Nereagoval by
- b) Test by neklasifikoval a studenti by psali nový
- c) Potrestal by žáky za opisování špatnou známkou
- d) Reagoval by jinak a vtipně

15. Jak podle tebe platí následující tvrzení v případě učitele, kterého máš rád/a?

	Určitě platí	Spíše platí	Spíše neplatí	Určitě neplatí
Má hluboké znalosti ve svém předmětu	☒			
Umí látku dobře vysvětlit		☒		
Má smysl pro humor	☒			
Je objektivní a nenadržuje	☒			
Používá metody, které tě vtáhnou do výuky		☒		
Je přátelský a chce pomoci každému	☒			
Má ve třídě kázeň		☒		
Je přísný a náročný, hodně vyžaduje			☒	

16. Jak jsou pro tebe u pedagoga důležité následující faktory?

	1	2	3	4	5
Umí jednat s dospělými i dětmi		X			
Dovede organizovat práci sobě i žákům		X			
Má všeobecné znalosti		X			
Poslouchá názory žáků a diskutuje s nimi	X				
Zapojuje do činnosti celou třídu, ne jen vybrané žáky	X				
Zkouší objektivně, nenadržuje	X				
Chválí a povzbuzuje		X			
Nechodí pozdě na hodiny			X		
Neprodluhuje hodinu přes přestávku				X	
Je přátelský, ale přísný			X		
Má důvěru žáků		X			

Legenda:

- 1 – Velmi důležité
- 2 – Důležité
- 3 – Neutrální
- 4 – Spíše nedůležité
- 5 – Nedůležité

Děkuji za vyplnění dotazníku!